

ZWIĄZEK SYBIRAKÓW
ZARZĄD GŁÓWNY

Komunikat
1/135

Warszawa, marzec 2018

**Szanowni P.T. Prezesi Oddziałów i Kół
Prosimy o zaznajamianie z treścią Komunikatu
wszystkich członków Zarządu i Związku**

REDAKCJA
Irena Tańska
Beata Żyłkowska

Copyright © by Związek Sybiraków Zarząd Główny 2018
e-mail: biuro@sybiracyzg.pl

ISSN 1508-0676

Łamanie komputerowe – *Joanna Archacka*

Nakład 540 egz.

ZWIĄZEK SYBIRAKÓW ZARZĄD GŁÓWNY
00-048 Warszawa, ul. Mazowiecka 12/III p.,
tel./fax 22 827-93-71
Konto bankowe PKO BP S.A. I O/Warszawie
Nr 85 1020 1013 0000 0502 0149 8617

SPRAWY ORGANIZACYJNE

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ DEPARTAMENT PODRĘCZNIKÓW, PROGRAMÓW I INNOWACJI

Warszawa, 12 grudnia 2017 r.

DPPI-WPPiP.4010.447.2017.MS

Sz.P.
Kordian Borejko
Prezes Zarządu Głównego Związku Sybiraków
00-048 Warszawa
ul. Mazowiecka 12

Szanowny Panie Prezesie,

odpowiadając na wystąpienie z 24 sierpnia br. uprzejmie wyjaśniam, że podstawa programowa historii, jak również innych przedmiotów, przewidzianych w ramowym planie nauczania dla szkoły podstawowej, nie przewiduje „rozszerzonego programu nauki”.

Nowa podstawa programowa historii dla zreformowanej, 8-letniej szkoły podstawowej¹ obejmuje nauczanie historii w klasach IV–VIII, przy czym wymagania edukacyjne zostały sformułowane odrębnie dla klasy IV, w której realizowany jest propedeutyczny kurs historii, a następnie dla klas V–VIII, w których przewidziany jest pełny kurs historii, rozpoczynający się od cywilizacji starożytnych i kończący się na przystąpieniu Polski do UE.

Tematyka II wojny światowej i historii najnowszej realizowana jest w klasie VIII. Obowiązkiem nauczyciela jest wybór i realizacja programu nauczania, uwzględniającego podstawę programową, choć – co naturalne – wybrany przez nauczyciela i dopuszczony do użytku w szkole przez dyrektora szkoły program nauczania może wykraczać poza obligatoryjny zakres przewidziany w podstawie programowej.

W nowej podstawie programowej wstęp do edukacji historycznej realizowany jest w szczególności poprzez zapoznanie uczniów z postaciami i wydarzeniami o doniosłym znaczeniu dla kształtowania polskiej tożsamości kulturowej (klasa IV szkoły podstawowej).

Agresja Niemiec i Związku Sowieckiego we wrześniu 1939 r., II wojna światowa oraz losy Polski pod okupacją niemiecką i sowiecką to zagadnienia omawiane od początku klasy VIII szkoły podstawowej. Dwie godziny historii tygodniowo

¹ Rozporządzenie MEN z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. poz. 356)

w klasie VIII pozwolą nauczycielom na odpowiednio szerokie omówienie historii II wojny światowej, w tym metod polityki sowieckiej na okupowanych ziemiach.

Kwestia sowieckich obozów pracy, deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia literalnie ujęta jest natomiast w projekcie nowej podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych, który jest w końcowej fazie prac legislacyjnych.

Z wyrazami szacunku

Alina Teresa Sarnecka
Dyrektor
Departament Podręczników, Programów i
Innowacji

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
DEPARTAMENT PODRĘCZNIKÓW, PROGRAMÓW I INNOWACJI
Al. Szucha 25, 00-918 Warszawa, tel. + 48 22 34 792, fax +48 22 34 74 160,
e-mail: Sekretariat.DPPI@men.gov.pl,
www.men.gov.pl

UROCZYŚĆCI I SPOTKANIA

UROCZYŚĆCI DNIA SYBIRAKA W LEGNICY

Aktualnie na terenie Oddziału ZS w Legnicy działa 16 terenowych Kół. W niniejszych Kołach odprawione zostały nabożeństwa poświęcone sybirakom, którzy odeszli do krainy wieczności, i tym, którzy żyją. Po nabożeństwie sybiracy spotykają się na skromnym poczęstunku i wspomnieniach na zesłaniu.

Bardzo uroczyście obchodzono ten dzień w takich Kołach jak: Głogów, Jawor, Ścinawa, Prochowice, Rudna, Legnickie Pole. W tych uroczystościach uczestniczyli przedstawiciele Oddziału ZS w Legnicy.

17 września 2017 r. w obchodach w Kole ZS w Prochowicach brała udział prezes Zarządu Oddziału Maria Jurkiewicz. Po zakończeniu nabożeństwa uczestnicy spotkania udali się do miejsca pomieci, gdzie zapalono znicze i złożono kwiaty, i uczcili pamięć zmarłych i żyjących sybiraków. Następnie odbyło się spotkanie, wszyscy sybiracy otrzymali pamiątki wykonane przez młodzież szkolną.

Również 17 września 2017 r. w obchodach w Kole ZS w Ścinawie z Oddziału w Legnicy udział wzięli Wanda Puchała i Antoni Dziemirowicz. Spotkanie rozpoczęto mszą świętą, po wprowadzeniu sztandarów, uczestnicy wysłuchali hymnu państwowego. Homilię wygłosił były proboszcz ks. Bogdan Kaczorowski. Na zakończenie młodzież szkolna wręczała

Honorowe wprowadzenie pocztów sztandarowych do kościoła w Ścinawie

kwiaty i podziękowała prezesowi Zarządu Koła Józefowi Budrewiczowi za współpracę z młodzieżą i zacytowała wiersz.

Następnie uczestnicy udali się na cmentarz pod obelisk Sybiraków, gdzie miejscowa orkiestra zagrała hymn państwowy. Słowo wstępne wygłosił przedstawiciel Centrum Turystyki i Kultury w Ścinawie, następnie poprosił ks. Andrzeja Pławiaka o modlitwę. Odśpiewano przy asyście orkiestry Hymn Sybiraków. Wiceprezes Zarządu Oddziału Wanda Puchała wygłosiła słowo okolicznościowe, w którym szczególnie podkreśliła współpracę z młodzieżą.

Na zaproszenie burmistrza i przewodniczącego Rady Miasta uczestnicy uroczystości udali się do Centrum Turystyki i Kultury, gdzie przy wejściu orkiestra powitała uczestników marszem. Spotkanie urozmaicone zostało graniem pieśni patriotycznych i biesiadnych oraz śpiewem.

17 września 2017 r. prezes Zarządu Oddziału Maria Jurkiewicz i Ryszard Filipienko wzięli udział w uroczystościach w Kole ZS w Rudnej. Spotkanie rozpoczęto mszą świętą, po której wójt gminy Rudna zorganizował transport i przewiózł uczestników do Domu Kultury w Kliszowie, gdzie odbyła się część artystyczna. Prezes Maria Jurkiewicz wręczyła Złotą Odznakę Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków prezes Zarządu Koła Związku Sybiraków w Rudnej Kamili Mazurek. Wójt gminy z prezes Zarządu Oddziału złożyli życzenia Piotrowi Sypieniowi z okazji

Złożenie kwiatów przed obeliskiem na cmentarzu komunalnym w Ścinawie

90. rocznicy urodzin. W dalszej części sybiracy wysłuchali przemówień władz i wspianych występów młodzieży szkolnej.

Koło Związku Sybiraków w Głogowie to najbardziej aktywne koło Oddziału. Prezes Stanisław Dwojny potrafi nawiązać wspianą współpracę z władzami powiatu oraz szkołami. Każdego roku wszystkie uroczystości patriotyczne są organizowane przy udziale sybiraków. 18 września 2017 r. w obchodach Dnia Sybiraka brało udział około 30 pocztów sztandarowych, obecni byli przedstawiciele wszystkich lokalnych organizacji, posłowie oraz liczna grupa ludzi.

W Kole ZS w Jaworze 19 września 2017 r. sybiracy oraz przedstawiciele władz miasta i parlamentarzyści spotkali się przed pomnikiem Sybiraków przy kościele św. Marcina, by oddać hołd wszystkim zmarłym i żyjącym sybirakom. Słowo okolicznościowe wygłosił prezes Zarządu Koła Michał Janczewski w asyście Renaty Węgiel. Przy pomniku licznie zgromadzona była młodzież szkolna.

W czasie uroczystości w Teatrze Miejskim Michał Janczewski powitał zebranych gości i sybiraków. Następnie wygłosił referat okolicznościowy. Wanda Puchała, wiceprezes Zarządu Oddziału, powiedziała o dobrej współpracy z młodzieżą. Odznaczenia dostali: wicestarosta Jawora oraz sybiracy.

Wanda Puchała

OBCHODY STULECIA ZWIĄZKU INWALIDÓW WOJENNYCH RP

21 września 2017 r. odbyła się w Krakowie ważna uroczystość – obchody stulecia powstania Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej. Związek ten powstał jesienią 1917 r. w Krakowie, gdzie został założony przez byłych zesłańców syberyjskich – uczestników powstania styczniowego. W tym samym czasie również w Poznaniu i w innych miastach polskich organizowali się żołnierze-inwalidzi, poszkodowani w innych walkach wolnościowych. Wszystkie poszczególne ugrupowania połączyły się z czasem w ogólnopolskim Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej.

Z krakowskim Oddziałem Związku Inwalidów Wojennych czujemy się, jako współczesni zesłańcy syberyjscy, związani podobną przeszłością.

Sztaendary związkowe na scenie Teatru im. J. Słowackiego w Krakowie

Stąd dobre kontakty, które zaowocowały okazaną nam pomocą – Związek Inwalidów Wojennych użyczył pomieszczenie w swoim budynku, gdzie odbywały się zapisy i pierwsze spotkania organizacyjne tworzącego się w 1989 r. krakowskiego Oddziału Związku Sybiraków. Pamiętamy o tym z wdzięcznością.

Obchody rocznicowe rozpoczęto od uroczystej mszy świętej w krakowskiej Bazylice Mariackiej, w centrum miasta, przy Rynku Głównym. Wielki gotycki kościół wypełniły liczne delegacje związkowców z całej Polski i wielu gości. Przy zabytkowym ołtarzu Wita Stwosza stanęły barwne sztaendary związkowe. Nabożeństwo odprawił i wygłosił okolicznościową homilię ksiądz infułat z Bazyliki Mariackiej. W koncelebrze uczestniczyło kilku innych kapłanów.

Po nabożeństwie uczestnicy zostali zaproszeni na dalszą część obchodów do Teatru im. Juliusza Słowackiego. Cała rozległa widownia była wypełniona, zatem obecnych musiało być blisko 500 osób. Na scenie teatralnej ustawiono piękne sztaendary z wielu oddziałów Związku Inwalidów Wojennych. Było co najmniej 17 sztaendarów, a ich uroda cieszyła oczy – bogato haftowane, z ozdobną ornamentyką wokół polskich znaków narodowych i religijnych. Przypuszczam, że w większości są to sztaendary z czasów przedwojennych. Środek sceny zajęła plansza z informacją o studium Związku.

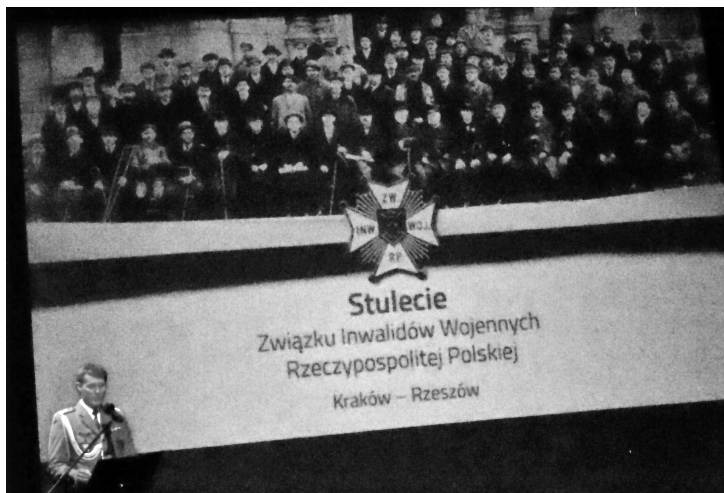

W uroczystości wzięła udział grupa sybiraków. Prezesa Zarządu Głównego reprezentowała prezes Zarządu Oddziału ZS w Krakowie Aleksandra Szemioth

Nastąpiły liczne okolicznościowe przemówienia. Rozpoczął je prof. Adam Dobroński, znany historyk z Białegostoku – przedstawił obszernie i ciekawie historię powstania i działalności Związku Inwalidów Wojennych na przestrzeni minionych stu lat. Kolejno występowali przedstawiciele różnych oddziałów i ogniw związkowych. Przemówił też gospodarz miejsca – prezydent miasta Krakowa prof. Jacek Majchrowski, wyrażając zadowolenie, że Związek na swoją uroczystość wybrał królewskie miasto Kraków. Jako ostatni głos zabrał Jan Józef Kasprzyk, szef Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych. Padło dużo słów pochwalnych dla zasług Związku Inwalidów Wojennych i jego trwania pomimo trudnych okresów naszej najnowszej historii. Z kolei nastąpiło wręczanie odznaczeń zasłużonym członkom Związku. Ostatnią część spotkania w teatrze wypełnił występ krakowskiego chóru Loch Camelot, który wykonał pieśni wojskowe i patriotyczne z różnych okresów naszych dziejów. Brawa dla wykonawców trwały długo.

Obchody zakończył uroczysty obiad w jednym z hoteli krakowskich. Cała uroczystość miała piękną oprawę i odbyła się w uroczystej atmosferze.

Jak wspomniałam, przyjacielskie kontakty pomiędzy Związkiem Inwalidów Wojennych RP a Związkiem Sybiraków mają utrwaloną tradycję. Organizatorzy nie zapomnieli o zaproszeniu na uroczystości przedstawicieli sybiraków. Zaproszono prezesa Zarządu Głównego Kordiana Borejke, prezes Zarządu krakowskiego Oddziału Aleksandrę Szemioth (prezes

Obchody stu-
lecia Związku
Inwalidów
Wojennych RP
w Krakowie

Kordian Borejko upoważnił ją do reprezentowania go) oraz przedstawicieli sybiraków z Białegostoku. Być może byli też sybiracy z innych ośrodków.

W bliskiej przyszłości – w czerwcu 2018 r. – Związek Sybiraków będzie obchodził jubileusz 90-lecia swojej historii. Będzie okazją, żeby odwzajemnić uprzejmości i zaprosić przedstawicieli Związku Inwalidów Wojennych na nasze uroczystości.

Aleksandra Szemioth

PIĄTA ROCZNICA NADANIA SZKOLE PODSTAWOWEJ W NAWSIU IMIENIA SYBIRAKÓW

Dnia 13 listopada 2017 r. minęło pięć lat od nadania Szkole Podstawowej w Nawsiu zaszczytnego imienia Sybiraków. Wiele się od tego czasu wydarzyło. Jedno jest niezmiennie – nasze przekonanie, że wybór, jakiego dokonaliśmy, jest słuszny. Staramy się wytyczać sobie cele i realizować zadania edukacyjno-wychowawcze w taki sposób, aby sprostać wymaganiom, jakie stawia przed nami nasz patron.

Uroczyste obchody tego jubileuszu odbyły się w dniu 7 listopada 2017 r. i były połączone z obchodami 99. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Zgromadzeni przed szkołą uczniowie, nauczyciele, rodzice i zaproszeni goście przeszli do kościoła pw. św. Andrzeja Boboli w Nawsiu. Towarzyszyły im orkiestra dęta pod batutą Eugeniusza Stępa i drużyna Orłat ze Szkoły Podstawowej im. Sybiraków w Nawsiu oraz poczty sztandarowe szkół podstawowych z Nawsia, Broniszowa, Brzezin i gimnazjum w Wielopolu Skrzyńskim, a także poczty sztandarowe Jednostki Strzeleckiej 2051 z Sędziszowa Małopolskiego i Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Uroczystość rozpoczęła msza święta pod przewodnictwem ks. bp. Kazimierza Górnego w asyście: sekretarza biskupa ks. prof. Wiesława Matyskiewicza, dziekana dekanatu Dębowiec ks. Marka Marchuta, dziekana dekanatu Wielopole Skrzyńskie ks. Józefa Kłosowskiego, kapelana Jednostki Strzeleckiej 2051 ks. prałata Krzysztofa Gaca, proboszcza parafii w Brzeznej ks. Stanisława Posłuszny, proboszcza parafii w Strzyżowie ks. Juliana Jarzęba, wikariusza parafii w Wielopolu Skrzyńskim ks. Michała Polańskiego, proboszcza parafii w Nawsiu ks. Jacka Cierpicha. Oprawę liturgiczną przygotowali uczniowie Szkoły Podstawowej w Nawsiu oraz chór Seniores z Nawsia.

Nabożeństwo sprawowane było w intencji sybiraków oraz za całą społeczność szkoły. W kazaniu ksiądz biskup w sposób szczególny wyraził uznanie za pielęgnowanie pamięci o sybirakach, szkołę patriotyzmu oraz miłości Boga i bliźniego.

Część artystyczna przedstawiona przez uczniów Szkoły Podstawowej im. Sybiraków w Nawsiu

Po mszy świętej uczestnicy uroczystości zatrzymali się przy tablicy pamiątkowej znajdującej się na ścianie kościoła, upamiętniającej mieszkańców Nawisia wywiezionych na Sybir. Poszczególne delegacje władz podkarpackiego Kuratorium Oświaty, władz powiatu ropczycko-sędziszowskiego i gminy Wielopole Skrzyńskie oraz przedstawiciele rodzin sybiraków złożyły wiązanki kwiatów. Na tablicy widnieją nazwiska: Antoniego Ambrozowicza – zm. 15 lipca 1945 r. (Białogród), Konstantego Gawrona, Wincentego Jaworka, Antoniego Kiebały, Michała Kiebały, Franciszka Klicha, Ludwika Oponia – zm. 31 grudnia 1946 r. (Borowicze), Władysława Oponia, Józefa Rogowskiego, Stanisława Rzeźnikiewicza, Józefa Szkotnickiego i Ludwika Targa.

Kolejna część uroczystości odbyła się w Domu Kultury. Po wprowadzeniu pocztów sztandarowych i odśpiewaniu hymnu państwowego, dyrektor szkoły Krystyna Paryś powitała wszystkich zebranych.

Wśród wielu znakomitych gości obecni byli m.in. księża uczestniczący w mszy świętej na czele z ks. bp. Kazimierzem Górnym, poseł na Sejm RP Kazimierz Moskal, dyrektor Wydziału Jakości i Zarządzania Edukacją rzeszowskiego Kuratorium Oświaty Bożena Pasieka, Małgorzata Nowińska-Zgurska – kierownik Rzeszowskiego Oddziału Jakości i Zarządzania Edukacją, dyrektor Podkarpackiego Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie Izabela Pyra, inspektor Marek Matuła – komendant główny

Wręczenie podziękowań przez dyrektor Krystynę Paryś

Związku Strzeleckiego „Strzelec”, szef Wydziału Organizacyjnego Południowo-Wschodniego Okręgu „Strzelca” st. chor. Robert Pieczonka, dowódca Jednostki Strzeleckiej 2051 z Sędziszowa Małopolskiego st. chor. Bartłomiej Feret, wicestarosta powiatu ropczycko-sędziszowskiego Bernadeta Frysztak, dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy w Ropczycach Ryszard Świętoń, członek Związku Sybiraków i członek Światowego Związku Żołnierzy AK kpt. Władysław Kmiec, przedstawiciele rodzin sybiraków, prezes Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Wielopolskiej im. T.M. Kantora w Wielopolu Skrzyńskim Stanisław Paryś, wiceprezes TPZW Franciszek Ślusarczyk, były prezes TPZW Julian Zegar, prezes Zarządu Gminnego PSL Jan Świslak, wójt gminy Wielopole Skrzyńskie Marek Tęczar, przewodnicząca Rady Gminy Wielopole Skrzyńskie Halina Poręba i wiceprzewodniczący Marek Mucha, Antoni Balicki – dyrektor Zespołu Obsługi Szkół i Przedszkola w Wielopolu Skrzyńskim, kierownik Biblioteki w Wielopolu Skrzyńskim Wiesława Śledziona, sołtys wsi Nawsie Maria Żywoć, radni gminni, dyrektorzy szkół i przedszkola, prezesi zaprzyjaźnionych instytucji i firm działających na terenie gminy Wielopole Skrzyńskie, emerytowani nauczyciele, pracownicy szkoły, uczniowie, rodzice i mieszkańcy wsi. Obecni byli również przedstawiciele katolickiego Radia VIA z Rzeszowa oraz redaktorzy gazety powiatowej „Ziemia Ropczycka”.

W dalszej części dyrektor Krystyna Paryś wygłosiła okolicznościowe przemówienie. W swoim wystąpieniu odwołała się do dziedzictwa pozostawionego nam przez bł. ks. Jerzego Popiełuszkę. Mówił on, że „nie wystarczy urodzić się człowiekiem – trzeba jeszcze być człowiekiem. Zachować godność to być sobą w każdej sytuacji życiowej, to stać przy prawdzie, choćby miała nas ona wiele kosztować. Bo prawda w czynach, czy prawda wypowiedziana w słowach, kosztuje”. Taką postawą kierowali się w swoim życiu sybiracy, takiej też postawy wymagamy od siebie i taką postawę kształtujemy w powierzonych nam dzieciach i młodzieży.

Kolejnym punktem uroczystości było wręczenie okolicznościowych podziękowań dla dyrektor Krystyny Paryś przez rodziny sybiraków oraz dla ks. bp. Kazimierza Górniego, Związku Strzeleckiego „Strzelec”, ks. dziekana Marka Marchuta, ks. dziekana Józefa Kłosowskiego, st. chor. Roberta Pieczonki i Alfreda Reguły przez dyrektor Krystynę Paryś.

W części artystycznej uczniowie, pod kierunkiem Haliny Traciak, Anny Pakli i Tomasza Andreasika, przedstawili program poetycko-muzyczny „Ku przestrodze, pamięci i pojednaniu żyjących”, w którym przypomnieli tę jak-

Zaproszeni goście w sali w Domu Kultury

że bolesną kartę historii naszego narodu. Tematem programu były wybrane zdarzenia z tułaczki i niewoli zesłanych na Sybir.

Na zakończenie uroczystości goście dziękowali za zaproszenie i wyrażali uznanie dla dyrekcji, nauczycieli i uczniów za pielęgnowanie tradycji patriotycznych, a także życzyli dalszych sukcesów w codziennej pracy.

Uczestnicy uroczystości otrzymali pamiątkowy folder o szkole oraz jednodniówkę okolicznościową.

Dyrektor szkoły Krystyna Paryś podziękowała wszystkim zaangażowanym w przygotowanie uroczystości, gościom za przybycie i uświetnienie swoją obecnością tak ważnego dla społeczności szkoły wydarzenia. Zaprosiła do zwiedzenia szkoły, obejrzenia wystaw z pamiątkowymi zdjęciami, dokonania wpisu w kronice szkolnej oraz na poczęstunek.

Ta niezwykła podniosła atmosfera szkolnego wydarzenia pozostanie na pewno na długo w pamięci uczniów, nauczycieli i gości, a przedstawione w trakcie uroczystości dzieje sybiraków będą źródłem patriotyzmu, z którego będą czerpać nasza młodzież i dzieci.

Halina Traciak

TABLICA WDZIĘCZNOŚCI KSIĘSTWU KOLHAPUR W INDIACH

W dniu 10 listopada 2017 r., w przededniu Święta Niepodległości Polski i w roku 70. rocznicy uzyskania niepodległości przez Indie, w pobliżu pomnika Bitwy o Monte Cassino przy skwerze Żołnierzy Tułaczy w Warszawie odsłonięta została tablica wdzięczności wobec władz i mieszkańców indyjskiego księstwa Kolhapur za pomoc udzieloną polskim zesłańcom, którzy wraz z armią gen. Andersa opuścili Związek Radziecki. Uroczystość zorganizował Instytut Pamięci Narodowej z inicjatywy i we współpracy z Kołem Polaków z Indii z lat 1942–1948.

W uroczystości wzięli udział: ambasador Indii w Polsce Ajay Bisaria, przedstawiciele Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Sejmu i Senatu, Ministerstwa Obrony Narodowej, Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Muzeum Historii Polski, prezydenta m.st. Warszawy, a przede wszystkim sybiracy, którzy jako dzieci znaleźli schronienie w gościnnym księstwie Kolhapur.

Swoje listy przysłali marszałek Sejmu Marek Kuchciński i marszałek Senatu Stanisław Karczewski. Podkreślali w nich bezinteresowność pomocy

W pierwszym rzędzie (od lewej): prezes IPN Jarosław Szarek, Dawid Drabik z Kancelarii Prezydenta RP, posłanka Anita Czerwińska reprezentująca marszałka Sejmu, wicewojewoda mazowiecki Sylwester Dąbrowski reprezentujący premier, prezes Zarządu Koła Polaków z Indii w Polsce Andrzej Chendyński, ambasador Indii Ajay Bisaria. List od marszałka Senatu odczytuje Romuald Łanczkowski

udzielonej przez mieszkańców Indii oraz wartość pielęgnowania pamięci o niej i o „małej Polsce w Indiach” dla umacniania więzi między państwami polskim i indyjskim. Marszałek Senatu przypomniał w swoim przesłaniu postać Hanki Ordonówny, która jako delegat sztabu armii gen. Andersa ds. opieki nad ludnością polską prowadziła sierociniec, a następnie przetransportowała dzieci z azjatyckich republik do Indii – dzieci małe wiekiem, ale dojrzałe zesłańczym cierpieniem, jak o nich mówiła. Prezes IPN Jarosław Szarek zwrócił uwagę na solidarność, jakiej po tragedii pobytu na Syberii i w Kazachstanie polscy zesłańcy doświadczyli w gościnnym księstwie Kolhapur. Odsłaniana w tym dniu tablica ma być wyrazem wdzięczności, pamięci i właśnie solidarności z mieszkańcami Indii.

Prezes Zarządu Koła Polaków z Indii z lat 1942–1948 w Polsce Andrzej Chendyński ze wzruszeniem przybliżył wkład Hindusów w pomoc Polakom i wzajemne relacje narodów. Indie jako pierwszy kraj, już w 1942 r., wyraziły zgodę na przyjęcie zesłańców. W Valivade-Kolhapur powstało największe polskie osiedle, działające w latach 1943–1948, w którym mieszkało ponad 5 tys. powracających z „niehumanitarnej ziemi” kobiet i dzieci. Zorganizowane zostały polska administracja, szkolnictwo, poczta, opieka zdrowotna, wybudowano polski kościół. Miejskowa ludność na co dzień pomagała w szkołach, szpitalu, na poczcie, świadczyła niezbędne usługi. Polskie zespoły teatralne zapraszane były na występy u maharadży, zesłańcy wspólnie świętowali z Hindusami ogłoszenie

Tablica wdzięczności indyjskiemu księstwu Kolhapur

przez Indie niepodległości. Do dziś w księstwie Kolhapur można spotkać Hindusów pamiętających polskie słowa. Nie należy także zapominać, że podobnie jak sybiracy w szeregach armii gen. Andersa, indyjski regiment z Kolhapur brał udział u boku aliantów w kampanii włoskiej i walkach o Monte Cassino. Zesłańcy, zachowujący w swojej pamięci i sercach Indie i sentyment dla ich mieszkańców, w 1998 r. ufundowali pomnik w Kolhapur. Co dwa lata odbywają zjazdy, z których najbliższy odbędzie się w maju 2018 r. we Wrocławiu.

Uroczystego odsłonięcia tablicy wdzięczności księstwu Kolhapur dokonali ambasador Indii w Polsce Ajay Bisaria, prezes IPN Jarosław Szarek oraz prezesi Zarządów Kół Polaków z Indii z lat 1942–1948 w Polsce – Andrzej Chendyński i w Anglii – Wanda Kuraś.

Ambasador Ajay Bisaria wyraził ogromną wdzięczność za zaproszenie na tę wzruszającą uroczystość i pamięć o historii pomocy udzielonej w niezwykle trudnych wojennych czasach, która – ma nadzieję – pozostanie żywa w pamięci historycznej kolejnych pokoleń.

Biskup połowy Wojska Polskiego Józef Guzdek poświęcił tablicę, podkreślając, że wdzięczność jest miarą szlachetności i wielkości ludzi, a wypływającą z niej dobrocią można pokonać zło.

Niezwykłą uroczystość zakończyła ceremonia składania kwiatów i odegranie pieśni „Śpij, kolego”.

Beata Żyłkowska

Kwiaty od Kół Polaków z Indii z lat 1942–1948 w Polsce i w Anglii złożyli Andrzej Chendyński i Wanda Kuraś

CENTRUM ZDROWIA IM. POLSKICH SYBIRAKÓW NA RÓWNIKU

Z okazji 75. rocznicy przybycia sybiraków do Afryki Wschodniej w dniu 19 listopada 2017 r. dokonaliśmy otwarcia i nadania imienia Polskich Sybiraków Centrum Zdrowia w Koji w Ugandzie. W ten sposób, po odnowieniu i otwarciu w 2012 r. cementarza tułaczy nad Jeziorem Wiktorii, powstał kolejny symbol naszej wojennej tułaczki. Z inicjatywy byłych mieszkańców osiedla Koja powstał Komitet Budowy Centrum Zdrowia, którego szefem na nasze prośby został prof. Hubert Chudzio z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, dyrektor Centrum Dokumentacji Zsylek, Wypędzeń i Przesiedleń UP. Środki pieniężne zgromadzone zostały ze składek sybiraków (szczególnie hojni byli sybiracy z Australii, Kanady, Stanów Zjednoczonych). Środki te zasilone zostały również dotacją przyznaną przez Ambasadę RP w Nairobi. Komitet Budowy Centrum Zdrowia przekazał pieniądze na konto Salezjańskiego Wolontariatu Misyjnego, która to instytucja odąd nadzorowała budowę szpitala w Koji.

W uroczystościach związanych z otwarciem Centrum Zdrowia uczestniczyli senator Marcin Łuczak, chargé d'affaires Ambasady RP w Nairobi Sergiusz Wolski, delegacja byłych mieszkańców osiedla Koja z Polski: Danuta Sedlak, Halina Machalska, Danuta Kołodziejska, Artur Woźniakowski i Ry-

Powitanie Polaków na uroczystości w Ugandzie

szard Janosz, sybiracy z Kanady i Australii, pracownicy naukowi Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie prof. Hubert Chudzio i Anna Hejczyk oraz przedstawiciele Uniwersytetu w Kampali, miejscowe władze i duchowieństwo. W imieniu licznie przybyłej lokalnej społeczności podziękowanie złożyli przedstawiciel prezydenta Ugandy, minister zdrowia i minister ds. uchodźców. Dla uświetnienia uroczystości miejscowa ludność przygotowała część artystyczną z pokazami folklorystycznymi i tanecznymi.

Bardzo bogaty był program spotkań towarzyszących otwarciu Centrum Zdrowia w dniach 17–24 listopada 2017 r. Bez wsparcia finansowego byłoby niemożliwe dotarcie do różnych odległych od siebie miejsc. Dotacja z Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych (10 tys. zł) zapewniła nam pobyt w Ugandzie, pozwoliła nam przemieszczać się i realizować plany związane z wyjazdem.

Byliśmy w różnych miejscach. Zapalaliśmy znicze na naszym cmentarzu w Koji, a potem jechaliśmy na drugi koniec półwyspu po to, by dokonać otwarcia Centrum Zdrowia. Odwiedziliśmy misję Don Bosco w Namugongo, w której wychowankowie ks. Ryszarda Józwiaka wykonali 96 krzyży na cmentarz tułaczy.

Zaproszono nas również do szkoły dla dzieci ulicy prowadzonej przez naszą rodaczkę Jadwigę Nowak. Pełna zapału, niezwykle energiczna założycielka szkoły daje wychowankom poczucie bezpieczeństwa i zapewnia

Uroczystość otwarcia Centrum Zdrowia w Koji i nadania mu imienia Polskich Sybiraków. Przemawia Danuta Sedlak, przewodnicząca Komisji Współpracy z Zagranicą Związku Sybiraków i dawna rezydentka polskiego osiedla w Koji

Tablica odsłonięta z okazji otwarcia Centrum Zdrowia

Podczas konferencji w Muzeum Narodowym Ugandy w Kampali otwarta została wystawa poświęcona polskim uchodźcom w Afryce w latach 1942–1952

poprzez edukację zdobyć zawodu. Z tej placówki pochodzą wielokrotni mistrzowie Afryki Wschodniej w sztuce walki taekwondo.

Ważnym punktem programu była międzynarodowa konferencja w Muzeum Narodowym Ugandy w Kampali „Uchodźcy w Ugandzie – dawniej i dziś. Historia polskich uchodźców w Afryce Wschodniej i sytuacja uchodź-

ców w Ugandzie współcześnie”. W tej części wystąpili: senator RP Maciej Łuczak, ambasador Unii Europejskiej w Ugandzie Attilio Pacifici oraz Danuta Sedlak – była mieszkanka osiedla w Koji. W panelu historycznym referaty wygłosili prof. Hubert Chudzio, Anna Hejczyk, a także przedstawiciel prezydenta Ugandy ds. polityki historycznej oraz minister ds. uchodźców, który przedstawił referat „Podejście Ugandy do uchodźców współcześnie”. Podsumowania konferencji dokonała Agnieszka Torres de Oliveira z Ambasady RP w Nairobi.

Dużym zainteresowaniem cieszyła się połączona z konferencją wystawa „Afryka – nowy dom. Z mrozów Syberii pod słońce Afryki. Polacy w Afryce w latach 1942–1952”. Otwarcia wystawy dokonał prof. Ephraim Kamuntu – minister turystyki Ugandy i konsul honorowy RP. Tablice informacyjne zostały przygotowane przez pracowników naukowych Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, a sekretarz Ambasady RP Agnieszka Torres de Oliveira zabiega o to, by wystawa była stałą ekspozycją w Muzeum Narodowym Ugandy.

Seminarium przygotowali również pracownicy Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń UP w Krakowie.

Jak wielkim wydarzeniem było dla miejscowej ludności nasze przybycie – mogą świadczyć szpalery witających ludzi z biało-czerwonymi chorągiewkami. Ogromna ilość tubylców uczestniczyła w uroczystościach otwarcia Centrum Zdrowia im. Polskich Sybiraków – tego żywego pomnika uświadamiającego związku, jakie połączyły Polaków z ziemią ugandyjską. Tak ważne dla lokalnej społeczności pod względem opieki medycznej miejsce będzie także miejscem trwałej pamięci o naszych losach w Afryce.

Danuta Sedlak

DZIEŃ PATRONA W ZESPOLE SZKÓŁ ZAWODOWYCH IM. ZESŁAŃCÓW SYBIRU W KALISZU

W dniu 24 listopada 2017 r. odbyły się w Zespole Szkół Zawodowych im. Zesłańców Sybiru w Kaliszu obchody Dnia Patrona. Wśród zaproszonych gości byli Józef Bancewicz – członek Zarządu Głównego Związku Sybiraków, członkowie kaliskiego Oddziału Związku Sybiraków z prezes Eugenią Pastuszek, kapelan Związku Sybiraków w Kaliszu ks. płk Tadeusz

Pałuska, ks. Antoni Wita – proboszcz parafii Opatrzności Bożej, przedstawiciele władz miejskich i oświatowych, przedstawiciele instytucji i pracodawców współpracujących ze szkołą.

W tym roku uroczystość miała szczególny charakter w związku z wręczeniem Odznak Honorowych za Zasługi dla Związku Sybiraków. Złotą Odznaką uhonorowani zostali Andrzej Plichta – przewodniczący Rady Miejskiej Kalisza i Adam Borowiak – dyrektor Biblioteki im. Adama Asnyka w Kaliszu. Srebrną Odznakę otrzymali: Anna Bajek, Marianna Bysikiewicz, Agata Dziedzic, Zofia Jarmosz, Wiesława Kowalska, Michał Lange, Agnieszka Luźny. Józef Bancewicz wręczył także Odznakę Honorową Sybiraka Jarosławowi Ambroziakowi, Carmen Bednarek, Małgorzacie Morawskiej, Monice Sośnickiej, Aldonie Strzale, Jolancie Trzmiel, Sławomirowi Woźniakowi i Marcinowi Zapaśnikowi.

Jak co roku, podczas Dnia Patrona uczniowie klas pierwszych złożyli ślubowanie potwierdzające przyjęcie do społeczności szkolnej. Uroczystość uświetnił montaż słowno-muzyczny pt. „Sybiracka stacja pamięci” wykonany przez młodzież szkolną. Ważnym punktem uroczystości było przejście uczestników na skwer Sybiraków, gdzie odmówiono modlitwę za zmarłych sybiraków oraz złożono kwiaty i zapalono znicze przed obeliskiem upamiętniającym ofiary syberyjskich zesłań.

Współpraca szkoły z kaliskim Oddziałem Związku Sybiraków nawiązała się dzięki inicjatywie Eugenii Pastuszek, ówczesnej sekretarz Zarządu Oddziału, która poprosiła uczniów naszej szkoły o opiekę nad skwerem u zbiegu ulic Staszica i Wąskiej, któremu Uchwałą Rady Miejskiej Kalisza z dnia 28 grudnia 2005 r. nadano imię „Skwer Sybiraków”. Społeczność szkolna uczestniczyła w uroczystości odsłonięcia obelisku na skwerze w dniu 12 czerwca 2006 r. Spotkanie z sybirakami było dla młodzieży wspaniałą lekcją historii i dużym przeżyciem, a współpraca ze Związkiem Sybiraków na stałe wplotła się w program wychowawczy szkoły. Efektem tej współpracy było nadanie Zespołowi Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 imienia Zesłańców Sybiru (od 1 września 2013 r. to Zespół Szkół Zawodowych im. Zesłańców Sybiru). Uroczystość odbyła się 10 listopada 2006 r., a podczas jej trwania w holu szkoły została odsłonięta tablica pamiątkowa. Rzeźba znajdująca się na tablicy przedstawia brzozę, która symbolizuje rozdarte serca sybiraków, którzy pozostali na „niehumanitarnej ziemi”, i tych, którzy powrócili do ojczyzny, pozostawiając tam najbliższych. Na tablicy wyryty jest cytat z „Dziadów” Adama Mickiewicza: „Jeśli zapomnę o nich, Ty, Boże na niebie, zapomnij o mnie”. Wymowny cytat stanowi przesłanie dla naszej społeczności.

Od tego dnia obecność sybiraków w naszej szkole stała się rzeczą oczywistą. Kaliski Oddział Związku Sybiraków ma swoją siedzibę w murach naszej szkoły, a uczniowie i nauczyciele pomagają i wspierają jego działania. Opiekujemy się skwerem Sybiraków. Uczestniczymy w miejskich obchodach Dnia Sybiraka. Pomagamy w organizacji spotkań okolicznościowych odbywających się na terenie szkoły, a Izba Pamięci jest stałym miejscem spotkań sybiraków. Każdego roku prezes Eugenii Pastuszek z ogromną życzliwością spotyka się z nowymi uczniami naszej szkoły i wspominając trudne dni na zesłaniu, daje świadectwo prawdzie. Są to zawsze wyjątkowe lekcje wychowawcze z rzetelnym przekazem wiedzy historycznej o dziejach Polskiej Golgoty na Wschodzie, rozmiarze cierpienia i losach tych, którzy na zawsze pozostali na obcej ziemi. Kaliski Oddział Związku Sybiraków ufundował i 14 listopada 2008 r. przekazał szkole sztandar. Nosząc go z dumą, towarzyszymy sybirakom podczas uroczystości szkolnych i miejskich.

Od 2008 r. szkoła była koordynatorem działań środowiska lokalnego w ogólnopolskiej akcji „Katyń ocalić od zapomnienia”. Program polegał na uczczeniu 70. rocznicy zbrodni katyńskiej poprzez posadzenie dębów pamięci upamiętniających ofiary tego ludobójstwa. Dnia 13 listopada 2009 r. dębami pamięci zostali uczczeni: pułkownik Wojska Polskiego Karol January Hauke-Bosak, aspirant Policji Państwowej Stanisław Leszczyński oraz aspirant Policji Państwowej Czesław Staszewski.

17 września 2011 r., podczas miejskich obchodów Dnia Sybiraka, odznaczeniem nadanym przez Zarząd Główny Związku Sybiraków – Odznaką Honorową Sybiraka został udekorowany sztandar szkoły, a tym samym wyróżniona została cała społeczność szkolna.

Dotykamy świadków historii, bo jesteśmy jedną z niewielu szkół, która ma możliwość i wielki zaszczyt zapraszać patrona na jego święto. W październiku

Przewodniczący Rady Miejskiej Kalisza Andrzej Plichta (z lewej) i dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu Adam Borowiak odbierają Złote Odznaki Honorowe za Zasługi dla Związku Sybiraków z rąk członka Zarządu Głównego Związku Sybiraków Józefa Bancewicza i prezes Zarządu kaliskiego Oddziału Związku Sybiraków Eugenii Pastuszek

Uczniowie Zespołu Szkół Zawodowych im. Zesłańców Sybiru i zaproszeni goście na skwerze Sybiraków podczas Dnia Patrona szkoły

2017 r. gościliśmy w naszej szkole córkę i wnuczkę pułkownika Wojska Polskiego Karola Januarego Hauke-Bosaka, któremu poświęcony jest jeden z dębów pamięci na skwerze Sybiraków. Maria Okońska opowiedziała nam o swoim ojcu i przekazała do Izby Pamięci wiele fotografii pułkownika i jego rodziny.

Pamiętamy, dbając o dęby pamięci i sprawując opiekę nad obeliskiem znajdującym się na skwerze Sybiraków nieopodal szkoły. Dbamy o pomnik w ogródcu klasztoru jezuitów, który upamiętnia ofiary Sybiru. Miejsca te przypominają nam o zesłańcach i zesłaniach, ich cierpieniu i wierze w wolną Polskę. Organizujemy i bierzemy udział w konkursach ukazujących losy zesłańców i rozpowszechniających wiedzę o martyrologii Polaków na Wschodzie. Dzięki współpracy z kaliskim Oddziałem Związku Sybiraków kształtujemy świadomość obywatelską społeczności szkolnej, uczymy patriotycznych postaw, utrwalamy wiedzę nie tylko o patronie naszej szkoły, ale także o bolesnej historii naszej ojczyzny.

Sybiracy, dziękujemy za Waszą obecność i wsparcie.

Agata Dziedzic

ZGROMADZENIE DELEGATÓW ODDZIAŁU ZS W TORUNIU

24 listopada 2017 r. w Urzędzie Marszałkowskim w Toruniu odbyło się Zgromadzenie Delegatów toruńskiego Oddziału ZS i przedstawicieli Kół regionalnych. Celem zgromadzenia był, w związku z upływającą czteroletnią kadencją, wybór nowych władz. Wzięli w nim udział członek Zarządu

Zgromadzenie Delegatów Oddziału ZS w Toruniu – przemawia prezes Jan Myrcha. Siedzą: honorowa prezes Zarządu Oddziału Zofia Kalisz i prezes Zarządu Koła w Brodnicy Jarosław Michałowski

Głównego ZS Czesław Żukowski oraz przedstawicielka władz samorządowych Ewa Banaszczuk-Kisiel – w imieniu prezydenta miasta Torunia. Na spotkanie przybyli także: kapelan sybiraków ks. prałat Józef Nowakowski, płk rez. Roman Kłosiński, prof. Uniwersytetu im. M. Kopernika Wojciech Olszewski, Marcin Seroczyński z Biblioteki Publicznej w Chełmży, dyrektor VI Liceum Ogólnokształcącego im. Zesłańców Sybiru w Toruniu Zbigniew Matuszewicz, były dyrektor Technikum Rolniczego im. Zesłańców Sybiru w Brodnicy Tomasz Słabkowski i w imieniu nowo powstającego Koła ZS z Golubia-Dobrzynia Henryk Holz.

Zgromadzenie rozpoczął prezes Zarządu toruńskiego Oddziału Związku Sybiraków Jan Myrcha. Powitał wszystkich serdecznie, a następnie przedstawił sprawozdanie z działania Oddziału i Kół w regionie. Swoje wystąpienie oparł na celach, które zapisane są w Statucie Związku. Zwrócił uwagę m.in. na upamiętnianie losów zesłańców i opiekę nad ich grobami, przeciwstawianie się wszelkim przejawom totalitaryzmu, nietolerancji, będących zagrożeniem wolności człowieka i jego godności, współpracę z organizacjami o podobnych celach, również z tymi, które mają siedziby poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, popularyzację i upowszechnianie wartości patriotycznych i obywatelskich, poszanowanie kultury, tradycji narodowych

i ogólnoludzkich. Prezes zrelacjonował także przebieg wyjazdów, w których brali udział sybiracy. Sybiracy zrzeszeni w toruńskim Oddziale na wniosek Zarządu, dzięki wydatnej pomocy marszałka województwa Piotra Całbeckiego oraz prezydenta miasta Torunia Michała Zaleskiego, mogli uczestniczyć wraz z młodzieżą szkół noszących imię Związku Sybiraków w corocznym Międzynarodowym Marszu Pamięci Zesłańców Sybiru w Białymstoku oraz w kwietniowych uroczystościach we Wrocławiu. Uroczystości te mają zawsze podwójny charakter – są chwilą zadumy nad losem Polaków oraz miejscem i okazją spotkania się ze znajomymi z „tamtego podwórka”, których co roku, niestety, jest coraz mniej.

W dalszej części wystąpienia prezes Zarządu Oddziału szeroko odniósł się do działalności ZUS-u, wspomniawszy m.in. o projekcie Ustawy o świadczeniu dla osób represjonowanych w latach 1939–1956 przez ZSRR. Projekt ten skierował do Sejmu śp. prezydent Lech Kaczyński. Do dziś projekt jest torpedowany przez posłów aktualnej koalicji rządowej. Ważnym punktem zgromadzenia było wręczenie Srebrnej Odznaki Honorowej za Zasługi dla Związku Sybiraków przyznawanej osobom szczególnie zasłużonym w Związku. Otrzymały ją prof. Anna Narębska i Alicja Naruszewicz. Odznakę Honorową Sybiraka otrzymał Andrzej Korpusiński. Odznaczenia wręczyli: Czesław Żukowski i Jan Myrcha.

Członek Zarządu Głównego Czesław Żukowski (z prawej) i prezes Zarządu Oddziału Jan Myrcha wręczają Odznakę Honorową Sybiraka Andrzejowi Korpusińskiemu

Po dyskusji nad sprawozdaniem udzielono absolutorium ustępującym władzom toruńskiego Oddziału ZS. W głosowaniu wybrano nowe władze, których prezesem został ponownie Jan Myrcha. Wiceprezesem wybrano Józefa Mackiewicza z Koła ZS w Toruniu, drugim wiceprezesem – Jarosława Michałowskiego z Koła ZS w Brodnicy, trzecim wiceprezesem – Danutę Kołodziejską z Koła ZS w Grudziądzu, sekretarzem została Joanna Wasiewska, a skarbnikiem – Anna Józwiak, ponadto wybrano siedmiu członków Zarządu.

Izabela Światała

WYBORY ZARZĄDU KOŁA ZS W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM I SPOTKANIE WIGILIJNE

Tradycyjnie Zarząd Koła Związku Sybiraków w Gorzowie Wielkopolskim był organizatorem spotkania wigilijnego dla członków i przyjaciół Koła. Spotkanie odbyło się dnia 9 grudnia 2017 r. w nieodpłatnie użyczonym nam przez prezydenta Jacka Wójcickiego Sali Sesyjnej Urzędu Miasta.

Ze względu na okres związany z terminami zebrań sprawozdawczo-wyborczych w Kołach powyższa uroczystość została poprzedzona zebraniem sprawozdawczo-wyborczym Koła. Na przewodniczącą powołano wice-

Czcigodni goście JE ks. bp Paweł Socha i kapelan gorzowskich sybiraków ks. kanonik Henryk Jacuński

prezes Zarządu Koła Ewę Rawę – lubuską kurator oświaty; sprawozdanie poprzedzone relacją filmową za okres kadencji 2014–2017 złożyła prezes Zarządu Koła Maria Dratwińska. Wyróżniającym się członkom Zarządu, sybirakom uczestniczącym w żywych lekcjach historii wręczone zostały podziękowania w formie dyplomów. Za szczególne zaangażowanie w pracy na rzecz Koła wręczone zostały srebrne serduszka z elementami symboliki sybirackiej. Prezes Maria Dratwińska została odznaczona Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków – odznakę wręczyła prezes Zarządu Oddziału ZS w Gorzowie Wielkopolskim Jadwiga Ostrowska.

Na wniosek prezes Zarządu Oddziału Jadwigi Ostrowskiej, obecni na zebraniu członkowie Koła ponownie jednomyślnie wybrali poprzedni Zarząd. Następnie na wniosek prezes Marii Dratwińskiej przez głosowanie jawne ustalono, że ukonstytuowanie się nowego Zarządu odbędzie się miesiąc później, około 5–6 stycznia 2018 r.

W dalszej części odbyło się spotkanie wigilijne. Obecni byli szacowni goście: ks. bp Paweł Socha, kapelan sybiraków ks. kanonik Henryk Jacuński, prezydent miasta Jacek Wójcicki, wiceprzewodniczący Rady Miasta Jan Kaczanowski, dyrektorzy szkół współpracujących z Zarządem Koła: Mar-

lena Młynarczyk z Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących oraz nauczyciele klas mundurowych – Kompanii Kadetów im. Zesłańców Sybiru, Piotr Kruk z Zespołu Szkół Mechanicznych im. Zesłańców Sybiru, Beata Korban z Zespołu Szkół nr 12 im. Jana III Sobieskiego, Tadeusz Najdora z Zespołu Szkół Budowlanych im. Mikołaja Kopernika, Małgorzata Pawłowska z Zespołu Szkół Gastronomicznych im. Febronii Gajewskiej Karamać.

Uczniowie z Zespołu Szkół Gastronomicznych pod kierunkiem

Bogdan Zalewski podawał tonację i grał nam do wtóru kolęd, obok Władysława Skarzyńska

opiekunów przygotowali wieczerzę wigilijną. Były krokiety, barszcz czerwony z uszkami, ryba smażona, śledzie, ciasto, kawa i herbata. Wieczerzę rozpoczęliśmy powitaniem bochenkiem chleba gospodarza województwa lubuskiego wojewody Władysława Dajczaka, wojewoda przekazał obecnym na wieczerzy sybirakom i gościom opłatek. Ksiądz kapelan pobłogosławił opłatek i odczytał fragment Ewangelii, po czym nastąpiło ogólne łamanie się opłatkiem. A w życzeniach powtarzaliśmy – zdrowia, dobrego i szczęśliwego następnego roku.

Bardzo pomyslową formę jasełek przedstawiła młodzież z Zespołu Szkół Mechanicznych, była to wieczerza wigilijna na zesłaniu – wzruszające dzielenie się kawałkiem chleba jako opłatkiem, ciche śpiewanie kolęd (przed „izbą” na czatach stał wartownik pilnujący, by rosyjski „opiekun” nie zakłócił wigilii). W życzeniach i modlitwach prośba, by narodzone Dziecię Boże pomogło przetrwać zesłanie i wrócić do Polski. W oczach wielu obecnych sybiraków ukazały się łzy i wzruszenie.

Po jasełkach obecny na spotkaniu z akordeonem 90-letni sybirak Bogdan Zalewski zagrał na melodię kolędy „Wśród nocnej ciszy” ułożoną przez jego ojca Ignacego na zesłaniu do Archangielska kolędę. Tekst kolędy rozdała Władysława Skarżyńska i wspólnie przy akompaniamencie pana Bogdana sala wtórowała refren tej kolędy i wielu innych kolęd wszystkim znanych.

Halina Zalewska

Młodzież z Zespołu Szkół Mechanicznych im. Zesłańców Sybiru w inscenizacji „Wigilia na zesłaniu”

SPOTKANIE ŚWIĄTECZNE SYBIKÓW PODBESKIDZIA

Świąteczne spotkanie członków i gości Oddziału Związku Sybiraków w Bielsku-Białej odbyło się dnia 12 grudnia 2017 r. w restauracji Sicilia. Przytulną atmosferę można było odczuć już od początku, natomiast wspólne kolędowanie dodało uroku całemu wydarzeniu.

Spotkanie opłatkowe rozpoczęło się od powitania sybiraków oraz gości. Prezes Zarządu Oddziału ZS Eugeniusz Osika dziękował za przybycie: staroście bielskiemu Andrzejowi Płonce, komendantowi Wojskowej Komendy Uzupelnień w Bielsku-Białej mjr. Tomaszowi Majowi, dyrektorowi Miejskiego Zespołu Oświaty w Bielsku-Białej Janowi Solichowi, proboszczowi parafii św. Małgorzaty w Kamienicy ks. Markowi Drożdżikowi, duszpasterzowi sybiraków Podbeskidzia, proboszczowi parafii św. Maksymiliana Marii Kolbego w Ciścu ks. kanonikowi Markowi Nieciągowi, ks. Władysławowi Drożdżikowi oraz radnemu gminy Wilkowice Maciejowi Stworze, harcmistrzowi ZHP.

Po uroczystym powitaniu nastął czas na dzielenie się opłatkiem. Wszyscy obecni z uśmiechami na twarzach ruszyli złożyć życzenia swoim przyjaciołom, a także nieznanym. Później zasiedli do wspólnego posiłku.

Spotkanie opłatkowe sybiraków Podbeskidzia

Harcerze z prezesem Zarządu Oddziału Eugeniuszem Osiką

Na spotkaniu świątecznym byli także obecni harcerze z Miesznej, z drużynowym Hufca Beskidzkiego Janem Sadlokiem. Harcerze podczas spotkania rozdawali opłatki oraz śpiewali kolędy przy akompaniamencie gitary.

W geście uznania za poświęcenie i zaangażowanie w sprawy Oddziału Związku Sybiraków w Bielsku-Białej zostały wręczone statuetki prezesowi Zarządu Oddziału Eugeniuszowi Osice oraz rzeczniczce prasowej Oddziału Jagodzie Podolak.

Spotkanie świąteczne przebiegło w rodzinnej, serdecznej atmosferze.

Patrycja Adamek-Pysz, zdjęcia Jagoda Podolak

SPOTKANIE OPŁATKOWE ODDZIAŁU WARSZAWSKIEGO

W dniu 12 grudnia 2017 r. sybiracy z Kół Związku Sybiraków działających na terenie Warszawy i podwarszawskich miejscowości zebraли się, by wspólnie świętować nadchodzące Boże Narodzenie. W spotkaniu wzięli udział również zaproszeni goście reprezentujący współpracujące z Oddziałem urzędy, instytucje i zaprzyjaźnione szkoły, których serdecznie powitał prezes Zarządu Oddziału Mieczysław Pogodziński. Spotkanie opłatkowe

Spotkanie opłatkowe warszawskich sybiraków. Przemawia prezes Zarządu Oddziału Warszawskiego Mieczysław Pogodziński

Odznaczenie zasłużonych osób. Od prawej: Ewa Kowalska, Jan Czerwiński, Bożenna Dydek, Taida Załuska, Wanda Posiewka, sekretarz Zarządu Oddziału Halina Bienia-końska-Żak, wiceprezes Maria Stankiewicz, Kazimierz Posiewka, prezes Mieczysław Pogodziński

rozpoczęto wysłuchaniem Hymnu Sybiraków w wykonaniu zespołu Domu Kultury „Zacisze” oraz minutą ciszy za zmarłych w tym roku członków Oddziału Związku.

Szczególnie zasłużone osoby współpracujące z Oddziałem Warszawskim zostały odznaczone Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków. Byli to: kierownik Muzeum Katyńskiego Ewa Kowalska, dyrektor Domu Kultury „Zacisze” Bożenna Dydek, pracownik Domu Kultury „Zacisze” Taida Załuska oraz twórca i dyrygent działającego w tej placówce zespołu Zaciszańska Nuta Jan Czerwiński. Dekoracji dokonał prezes Mieczysław Pogodziński. Dyplom uznania ze szczególnymi podziękowaniami za długą współpracę z Oddziałem otrzymali Wanda i Kazimierz Posiewkowie. W imieniu odznaczonych podziękowała Ewa Kowalska.

Sprawujący duchową opiekę nad spotkaniem proboszcz parafii pw. Świętego Krzyża ks. Robert Berdychowski odczytał fragment Biblii o narodzeniu Pańskim i złożył wszystkim życzenia. Świąteczne życzenia przekazali również przedstawiciele Zarządu Oddziału i poszczególnych Kół, a następnie zebrani podzielili się opłatkiem.

Oprawę artystyczną zapewnił zasłużony dla Związku Sybiraków zespół Zaciszańska Nuta z Domu Kultury „Zacisze”, wykonując tradycyjne kolędy i pieśni kresowe, które szczególnie wzruszyły sybiraków.

Spotkanie upłynęło w niezwykle miłej atmosferze, pełnej życzliwości i świątecznego ciepła.

Mieczysław Pogodziński, Beata Żyłkowska

SYBIRACKIE SPOTKANIE OPŁATKOWE WE WROCŁAWIU

W dniu 12 grudnia 2017 r. Zarząd Oddziału Związku Sybiraków we Wrocławiu zorganizował spotkanie opłatkowe, na które zaproszono przedstawicieli władz rządowych i samorządowych, dyrektorów szkół oraz tych najważniejszych – sybiraków z 19 kół terenowych naszego Oddziału.

Uroczystość otworzył prezes Zarządu Oddziału, sekretarz generalny Zarządu Głównego Eugeniusz Kuszka. Powitał wszystkich przybyłych i zaprosił do wspólnego odśpiewania Hymnu Sybiraków. Następnie imiennie przywitał przybyłych na spotkanie: bp. Jacka Kicińskiego, wiceprezydenta

Spotkanie opłatkowe sybiraków wrocławskiego Oddziału

Wrocławia Wojciecha Adamskiego, przedstawiciela wojewody dolnośląskiego Damiana Mrozka, dolnośląskiego kuratora oświaty Romana Kowalczyka, prorektora ds. dydaktycznych Akademii Wojsk Lądowych płk. dr. Lesława Wełyczkę, kapelana wrocławskich sybiraków ks. prof. dr. hab. Franciszka Głoda oraz prezes Stowarzyszenia Pamięci Zesłańców Sybiru Antoninę Ku-

Od prawej: ks. kapelan Franciszek Głód, bp Jacek Kiciński, prezes Eugeniusz Kusza, wiceprezydent Wojciech Adamski, przedstawiciel wojewody Damian Mrozek, dolnośląski kurator oświaty Roman Kowalczyk

żaj. Powitał serdecznie wszystkich sybiraków i osoby, które wspierają działania naszego Związku.

Po powitaniach biskup pomocniczy archidiecezji wrocławskiej Jacek Kiciński w ciepłych słowach zwrócił się do sybiraków, wspomniawszy bezmiar cierpień, jakich doznali z rąk bolszewickich oprawców, podkreślając znaczenie wiary w przetrwaniu nieludzkich warunków, w jakich znaleźli się zesłańcy.

Następnie modlitwę za zmarłych i żywych sybiraków odmówił kapelan ks. Franciszek Głód, a błogosławieństwa udzielił JE bp Jacek Kiciński i zaprosił do dzielenia się opłatkiem oraz składania życzeń. Składanie sobie życzeń, ta najważniejsza część naszego spotkania, trwała bardzo długo. Szczególnie „oblegani” przez sybiraków byli ksiądz biskup, ksiądz kapelan oraz nasz prezes Eugeniusz Kuszka. Wszyscy chcieli z nimi właśnie przełamać się opłatkiem i złożyć życzenia ciepłych, rodzinnych świąt Bożego Narodzenia i szczęśliwego Nowego Roku. Ważnym również życzeniem składanym sobie było, abyśmy na kolejnym opłatku wszyscy się spotkali.

Po złożeniu życzeń zasiedliśmy do spożycia „kolacji wigilijnej”. Na stole znalazły się: barszcz z uszkami, pierogi, ryby, sałatki, bardzo smaczna kutia i oczywiście kawa, herbata oraz różne ciasta. Po wielu godzinach wspólnego biesiadowania prezes Kuszka podziękował za przybycie, życzył szczęśliwego powrotu do domu sybirakom spoza Wrocławia, wyrażając przekonanie, że nadchodzący rok będzie dla wszystkich bardzo szczęśliwy.

Ryszard Janosz

SPOTKANIE OPŁATKOWE KOŁA ZS W ZGORZELCU

18 grudnia 2017 r. w Szkole Podstawowej im. Sybiraków w Jerzmannkach odbyło się spotkanie opłatkowe Koła Związku Sybiraków w Zgorzelsku.

Uroczysty opłatek rozpoczęli uczniowie naszej szkoły przepięknymi jasełkami opowiadającymi historię zbawienia. Program wzbogaciły polskie koledy przygotowane przez specjalnie skompletowany na tę okazję chór szkolny, któremu akompaniowała dyrektor Renata Mikołajów. Perfekcję spektaklu podkreślały niesamowite dekoracje i wspaniałe oświetlenie sali.

Tradycyjnie po jasełkach wprowadzono pocztę sztandarową, a zebrani goście wysłuchali Hymnu Sybiraków. Minutą ciszy uczczono także pamięć tych, którzy odeszli, wśród nich niezapomnianego prezesa Jana Matwiej-

Spotkanie opłatkowe zgorzeleckich sybiraków

Modlitwę poprowadził ks. dziekan Maciej Wesołowski

czyka. Ks. dziekan Maciej Wesołowski poprowadził krótką modlitwę, a następnie przedstawiciele władz samorządowych województwa dolnośląskiego, powiatu zgorzeleckiego oraz miasta i gminy Zgorzelec, a także Sulików złożyli życzenia obecnym na uroczystości sybirakom i ich rodzinom oraz pozostałym zgromadzonym osobom.

Jasełka przygotowane przez uczniów

Najważniejszym momentem dla wszystkich zaproszonych była chwila, gdy z opłatkiem w rękę podchodzili do starych przyjaciół i drżącym głosem składali sobie życzenia zdrowia, szczęścia i doczekania kolejnej wigilii.

Mamy świadomość, że odchodzi od nas coraz więcej sybiraków, ale szanujmy i doceniajmy tych, którzy wciąż nas odwiedzają i chcą dzielić się swoimi wspomnieniami.

Katarzyna Brauza

„WIGILIE POLSKIE”

W dniu 18 grudnia 2017 r. w Przystanku Historia Centrum Edukacyjnym im. Janusza Kurtyki Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie odbyło się spotkanie z okazji świąt Bożego Narodzenia środowisk kombatanckich zaangażowanych w realizację projektu „»O tym nie można zapomnieć...« – spotkania z osobami, które przeszły piekło obozów i deportacji”. Jednym z organizatorów były Koła Żoliborz-Bielany i Śródmieście Oddziału Warszawskiego Związku Sybiraków. Wśród uczestników znaleźli się ci, którzy ucierpieli od dwóch totalitaryzmów podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu – sybiracy, byli więźniowie obozów koncentracyjnych, ale także uczniowie klas mundurowych, które współpracują ze stowarzyszeniami kombatanckimi.

W podziękowaniu za owocną współpracę prezes Zarządu Oddziału Warszawskiego Mieczysław Pogodziński wręczył Złote Odznaki Honorowe za Zasługi dla Związku Sybiraków pracownikom Instytutu Pamięci Narodowej: Renacie Bieniek, Annie Klimowicz i Tomaszowi Morawskiemu. Następnie wszyscy wysłuchali Hymnu Sybiraków odśpiewanego przez tenora Andrzeja Jurkiewicza.

W świąteczną atmosferę wprowadził zebranych spektakl „Wigilie polskie”, przygotowany przez uczniów oddziału gimnazjalnego przy Szkole Podstawowej im. Wojska Polskiego w Zegrzu – aktorów teatru Ach! – pod opieką polonistki Magdaleny Zalewskiej, który nawiązał we wzruszający sposób do wigilii czasów wojennych: okupacyjnych, zesłańczych, obozowych i powstańczych.

Następnie recital dali Andrzej i Joanna Jurkiewiczowie, zaprzyjaźnieni ze środowiskiem sybiraków. W zaprezentowanym repertuarze znalazły się kolędy, utwory okolicznościowe oraz wiersze i pieśni zesłańcze. Występ śpiewaka scen operowych m.in. Warszawy i Łodzi nagrodzony został ogromnymi brawami. W podziękowaniu za udział w spotkaniu prezes Zarządu Koła ZS Żoliborz-Bielany Mirosława Niekoraniec przekazała Andrzejowi Jurkiewiczowi miniaturkę Odznaki Honorowej Sybiraka (artysta został odznaczony za zasługi dla Związku Sybiraków już przez prezesa Ryszarda Reiffa).

W bożonarodzeniowym nastroju uczestnicy spotkania połamali się opłatkiem i złożyli sobie życzenia przy dźwiękach kolęd i pastorałek zagranych na saksofonie i klarncie przez uczennicę Liceum Ogólnokształcącego w Komornicy Gabrielę Sierzputowską. Wigilię zakończył świąteczny poczęstunek.

Szczególne podziękowania za organizację spotkania należą się Annie Klimowicz z Wydziału Edukacji Historycznej IPN i prezes Zarządu Koła ZS Żoliborz-Bielany Mirosławie Niekoraniec.

Beata Żyłkowska

SYBIRACKI OPŁATEK W POZNANIU

Od trzech lat najliczniejsze Koło Związku Sybiraków z poznańskiej dzielnicy Grunwald wraz z Kołem z dzielnicy Jeżyce organizują wspólne spotkania opłatkowe. Tym razem zdecydowano się wykorzystać do tego celu gościnność kapelana sybiraków ks. Marka Balcera. Proboszcz parafii

Gospodarz spotkania Marek Macutkiewicz wita zaproszonych gości i wszystkich zebranych sybiraków z Grunwaldu i Jeżyc, z lewej proboszcz parafii pw. św. Anny ks. Marek Balcer

Uczestnicy spotkania, w tym najstarsza zasłużona sybiraczka Salomea Wawrzyniak

udostępnił nam bezinteresownie piękną i przestronną salę parafialną kościoła pw. św. Anny przy ulicy Matejki.

Głównym organizatorem spotkania był Marek Macutkiewicz – pierwszy wiceprezes Zarządu Oddziału Wojewódzkiego oraz prezes Zarządu Koła Grunwald. Kilka dni wcześniej powrócił z Wilna, gdzie uczestniczył w delegacji z darami dla dzieci szkół polskich. Dary te, głównie składające się ze słodczych, przekazywane są corocznie w okresie przed świętami Bożego Narodzenia i Nowego Roku. Czynnego wsparcia w przygotowaniu tej uro-

czystości udzielały prezesowi m.in. Irena Górską-Zajączkowska, Bronisława Halik i Ilona Mochnacz.

Punktualnie o godz. 12 w dniu 19 grudnia 2017 r. spotkanie opłatkowe rozpoczęło się od uczestniczenia sybiraków i zaproszonych gości w mszy świętej, celebrowanej przez proboszcza kościoła pw. św. Anny ks. Marka Balcera oraz jednego z najstarszych żyjących księży sybiraków Romana Pioterka, autora książki pod wymownym tytułem „Od Sybiru do kapłaństwa”. Kapelan sybiraków w niezwykle barwny, acz we wszystkich zdaniach prawdziwy sposób zobrazował okrutny los nas, zesłańców Sybiru. Słowa, które padły w kazaniu naszego kapelana, wbiły się głęboko w nasze serca. Ta „nie-ludzka ziemia” jest pokryta setkami tysięcy bezimiennych mogił.

Po mszy, już w sali parafialnej odśpiewaliśmy razem z chórkim dziewcząt ze Szkoły Podstawowej nr 10 hymn zesłańców Sybiru. W słowie wstępnym gospodarz spotkania Marek Macutkiewicz powitał zaproszonych gości oraz zebranych sybiraków obu Kół. Oprócz już wyżej wymienionych kapłanów, z zaproszenia skorzystali: zastępca dyrektora Wydziału Oświaty w Urzędzie Miasta Wiesław Banaś, przewodniczący Rodziny Policyjnej 1939 Andrzej Borowski oraz opiekunka chóru szkolnego Karolina Bieleżewska. Gośćmi honorowymi byli prezes Zarządu Oddziału Związku Sybiraków w Poznaniu Józef Bancewicz oraz były prezes Zarządu Koła Grunwald Ziemomysł Anger.

Na zdjęciu (od lewej): ks. Roman Pioterek – jeden z najstarszych kapłanów sybiraków, Józef Bancewicz, Ziemomysł Anger, Zdzisław Tomasiak

Przed przystąpieniem do konsumpcji kapelan poznańskich sybiraków udzielił błogosławieństwa i życzył zebranym zdrowia i wszelkiej pomyślności. Pierwszy podzielił się opłatkiem z gospodarzem spotkania. Od tego momentu zaczęło się powszechne składanie sobie życzeń, przede wszystkim zdrowia, którego nam już ciągle brakuje. Życzyliśmy sobie do siego roku z myślą, że być może będzie dla nas znacznie lepszy. Śpiewaliśmy nasze polskie piękne kolędy.

Nie mogliśmy zapominać o naszych matkach sybiraczkach, tych, które odejmowały sobie od ust kawałki chleba, plasterki ziemniaków, same idąc do ciężkiej pracy o głodzie i chłodzie. Im to oddała cześć w krótkim koncercie jedna z najstarszych sybiraczek piosenką o matce sybiracze. W ten sposób Zofia Frosik-Lubka jako matka sybiraczka oddała hołd wszystkim matkom. Niespełna dwa miesiące temu ukończyła 90 lat. Nadal czynnie uczestniczy w życiu Koła. Jeszcze starszą sybiraczką jest Salomea Wawrzyniak, obecnie pensjonariuszka Domu Opieki Społecznej. Dotarła na dzisiejsze spotkanie z pomocą balkonika. Przez wiele lat była czynną działaczką Koła Grunwald.

Prezes Józef Bancewicz w swoim wystąpieniu głównie uwypuklił wciąż mocno ulegający zmniejszaniu się stan naszego Związku. Wskazał na konieczność pozyskiwania do naszego Związku stałych członków wspierających, którymi powinni być nasi wnukowie. W przeciwnym wypadku Związek Sybiraków umrze śmiercią naturalną. Życzył zdrowia i pomyślności na najbliższy rok i doczekania do następnego spotkania opłatkowego. Życzenia świąteczne i noworoczne złożył sybirakom również przewodniczący Rodziny Policyjnej Andrzej Borowski.

Zdzisław Tomasik

SPOTKANIE OPŁATKOWE SYBIRAKÓW Z ODDZIAŁU ZS W ŁOMŻY

W dniu 4 stycznia 2018 r. w Auli Hanki Bielickiej w II Liceum Ogólnokształcącym jak co roku spotkali się sybiracy z Oddziału ZS w Łomży z zaproszonymi gośćmi. Po wysłuchaniu Hymnu Sybiraków i uczczeniu minutą ciszy tych sybiraków, którzy odeszli na wieczną wartość, dostojnych gości powitali prezes Zarządu Koła ZS w Łomży Jerzy Szymanowski i wiceprezes Nina Żyłko. Uroczystość swą obecnością zaszczylicili: posłowie na

Sejm RP Bernadeta Krynicka i Lech Antoni Kołakowski, starosta łomżyński Elżbieta Parzych, prezydent Łomży Mariusz Chrzanowski, wiceprezydent Łomży Agnieszka Muzyk, ks. proboszcz Jerzy Abramowicz – kapelan sybiraków, o. kapucyn Jan Bańkowski, komisarz Marek Sienkiewicz, zastępca komendanta Straży Pożarnej Grzegorz Wilczyński, kierownik Warsztatów Wojskowych w Łomży kpt. Marek Niedźwiedzki, nadleśniczy Nadleśnictwa Łomża Dariusz Godlewski, burmistrz Nowogrodu Grzegorz Palka – członek wspierający ZS, nauczycielka historii w Gimnazjum w Nowogrodzie Magda Wasik (bardzo aktywny członek wspierający Oddziału), dyrektor Oddziału Banku Spółdzielczego w Łomży Krzysztof Waniewski (członek Związku Sybiraków), wójt gminy Wizna Zbigniew Sokołowski i wójt gminy Piątnica Krzysztof Kozicki (wielokrotni sponsorzy uroczystości sybirackich), dyrektorzy zaprzyjaźnionych szkół: I, II i III Liceum Ogólnokształcącego, Szkoły Podstawowej nr 5 w Łomży, nr 7, nr 4 z Zespołu Szkół w Nowogrodzie, z Olszyn i Szczepankowa, dyrektor Biblioteki w Podgórzu Wiesława Kłosińska (ściśle współpracuje z Zarządem Oddziału ZS), przedstawiciele Stowarzyszenia Przyjaciół Jurca oraz licznie przybyli sybiryacy z rodzinami. Jerzy Szymanowski przytoczył fragment z artykułu, który ukazał się w bardzo poczytnym czasopiśmie „Wiadomości Łomżyńskie”, autorstwa Niny Żyłko „Śnieg biały jak opłatek topniał od łez”. Były to wspomnienia sybiraków z ich pierwszych wigilii na Syberii.

Nina Żyłko i Jerzy Szymanowski witają gości

Następnie prezydent Łomży Mariusz Chrzanowski w asyście Niny Żyłko wręczył Złotą Odznakę Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków sybirakowi Kazimierzowi Wojewodzie, prezesowi Zarządu Koła i przewodniczącemu Oddziałowej Komisji Rewizyjnej Grzegorzowi Fidorze, wójtowi gminy Piątnica Krzysztofowi Kozickiemu, a Srebrną Odznakę Honorową Henrykowi Felterowi – członkowi Związku, synowi i wnukowi sybiraczek.

Prezydent Łomży wręcza Złotą Odznakę Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków wójtowi gminy Piątnica

Odznakę Honorową Sybiraka otrzymali: posłanka na Sejm RP Bernadeta Krynicka, wiceprezydent Łomży Agnieszka Muzyk, komendant policji komisarz Marek Sienkiewicz i radny powiatu łomżyńskiego Kazimierz Polkowski. Po odnacenieniach głos zabrała Bernadeta Krynicka, posłanka na

Modlitwa przed poświęceniem opłatków

Sejm RP, powiedziała: „Jestem ogromnie wdzięczna Związkowi Sybiraków za tę odznakę. Może i nie zasłużyłam na nią, ale zrobię wszystko, by wspomagać działalność Związku Sybiraków. Z całego serca dziękuję”. Natomiast Agnieszka Muzyk przypomniała, że jest wnuczką sybiraka, przeczytała fragmenty pamiętnika dostarczonego do Urzędu Miasta, serdecznie podziękowała za uhonorowanie i zadeklarowała, że na nią zawsze można liczyć.

Po odznaczeniach uczniowie ze Szkoły Podstawowej nr 5 w Łomży przedstawili program słowno-muzyczny. Zebrani byli zauroczeni tak wspaniałym występem młodzieży. Po występie młodzieży ks. proboszcz Jerzy Abramowicz i o. kapucyn Jan Bańkowski poświęcili oplatki. Zebrani, łamiąc się oplatkiem, życzyli sobie zdrowia, wszelkiej pomyślności i żeby za rok spotkać się w tym samym gronie. Po połamaniu się oplatkiem wszyscy zasiedli do wspólnego poczęstunku, jakże innego niż tam na Syberii. Na stole 12 wigilijnych potraw. Przepyszne pączki, kompot z suszu, owoce. Ale sybiracy, uczując przy tak suto zastawionych stołach, nie zapominają o tamtych wigiliach na Syberii, gdzie czarny chleb musiał zastąpić 12 wigilijnych potraw. Snuto wspomnienia, śpiewano kolędy. Czas upłynął w bardzo przyjaznej i miłej atmosferze, tak potrzebnej wszystkim, a szczególnie nam, sybirakom. Na zakończenie Jerzy Szymanowski wszystkim serdecznie podziękował za przybycie.

Nina Żylko, zdjęcia Sylwester Nicewicz

SPOTKANIE OPŁATKOWE W NOWYM SĄCZU

Dnia 5 stycznia 2018 r. w Zespole Szkół nr 2 im. Sybiraków w Nowym Sączu odbyło się spotkanie oplatkowe członków Stowarzyszenia Pamięci Zesłanych na Sybir oraz sybiraków. Zebranych powitała prezes Stowarzyszenia Antonina Dzikowska. Wśród zaproszonych gości był ks. prałat Stanisław Czachor, radna Bożena Jawor – zaprzyjaźniona od wielu lat z sybirakami oraz Artur Czernecki, także przyjaciel sybiraków. Modlitwę poprowadził ksiądz prałat, mówiąc o znaczeniu Bożego Narodzenia, wspominając trudny czas, który sybiracy spędzili na zesłaniu i tam starali się organizować święta, pomimo trudności. Prezes Zarządu Oddziału Związku Sybiraków Kazimierz Korczyński wspominał zmarłych w 2017 r. sybiraków, podziękował wszystkim za obecność, szczególnie

Spotkanie opłatkowe członków Stowarzyszenia Pamięci Ześlanych na Sybir oraz sybiraków

Od lewej: prezes Zarządu Oddziału Kazimierz Korczyński, prezes Stowarzyszenia Antonina Dzikowska, radna Bożena Jawor, ks. prałat Stanisław Czachor

sybirakom, którzy przyjechali z Gorlic, z prezesem Zarządu Koła Zbigniewem Lewczyńskim. Składano życzenia, śpiewano kolędy, rozmawiano, wspominano, bo takie spotkanie to okazja do przekazania wiadomości i informacji, ale także serdeczności na cały nowy rok.

Renata Skowron

UROCZYSTOŚCI OPŁATKOWO-NOWOROCZNE W JELENIOGÓRSKIM ODDZIALE ZS

Do tradycji jeleniogórskich sybiraków należy, że na początku każdego roku spotykają się przy opłatku – poczęstunku i dobrej zabawie, aby podzielić się doświadczeniami i wymienić poglądy, pokrzepić ducha i z nadzieją wkroczyć w nowy, już 2018 r.

Na miejsce uroczystości 9 stycznia 2018 r. wybraliśmy nowoczesnie i gustownie urządzonej restaurację z hotelem Madeleine w Lwówku Śląskim, prastarym piastowskim grodzie, który w ubiegłym roku świętował 800-lecie nadania praw miejskich przez księcia Henryka Brodatego.

Uroczystości jak zawsze poprzedziło wysłuchanie Hymnu Sybiraków i oddanie hołdu tym sybirakom, których zabrakło w naszych szeregach, m.in. jednemu z założycieli byłego Wojewódzkiego Związku Sybiraków w Jeleniej Górze i prezesowi Zarządu Koła ZS w Zgorzelcu Janowi Matwiejczukowi, prezesowi Zarządu Koła ZS w Karpaczu Janowi Krawcowi, niezapomnianemu i wiernemu jak Zawisza sztandarowemu Oddziału ZS Janowi Jaremiczowi i wielu, zbyt wielu szeregowym członkom Związku.

Gospodarz uroczystości prezes Zarządu Oddziału ZS w Jeleniej Górze Jarosław Trościanko w pierwszych słowach przywitał przybyłych gości, kierując je do wicestarosty lwóweckiego Zbigniewa Grześkowiaka, burmistrza Lwówka Śląskiego Marioli Szczyńskiej, asystenta wiceminister edukacji na-

Spotkanie opłatkowe Oddziału ZS w Jeleniej Górze. Modlitwę odmawia o. Piotr

rodowej Marzeny Machalek, dyrektora biura posłanki Zofii Czernow, burmistrza Wlenia Artura Zycha, dyrektora Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych Romana Ciechanowicza oraz o. Piotra Reiznana z parafii pw. św. Franciszka w Lwówku Śląskim, a także wszystkich sybiraków.

Goście, dziękując za zaproszenie, odwzajemnili się ciepłymi życzeniami jak najdłuższego dobrego zdrowia, wyrazami uznania za przekazywanie pamięci o gehennie zsyłek stalinowskich na „niehumanitarną ziemię” i za krzewienie postaw patriotycznych wśród młodzieży dla całej sybirackiej braci.

W uznaniu świetnej współpracy władz miejskich Lwówka Śląskiego z miejscowym Kołem ZS prezes Zarządu Oddziału i jednocześnie Zarządu Koła ZS w Lwówku Jarosław Trościanko został uhonorowany medalem 800-lecia fundacji miasta. Wicestarosta i dyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych zadeklarowali wstąpienie do naszego Związku.

Tegoroczna uroczystość opłatkowo-noworoczna była okazją, by podziękować i uhonorować kwiatami i prezentem byłą sekretarz Zarządu Oddziału ZS Czesławę Szaraniec za jej 30-letnią ofiarną i sumienną pracę w pełnieniu tej funkcji. Dzięki takim aktywistom społecznym jak pani Czesława zostało zweryfikowanych i otrzymało uprawnienia kombatanckie tysiące sybiraków w pierwszych pionierskich latach reaktywacji naszego Związku, całego jeleniogórskiego rejonu, liczącego 18 kół.

Innym jakże sympatycznym akcentem i nowym w dotychczasowej historii spotkań opłatkowych była uroczystość przyjęcia w szeregi Związku dwóch

Podziękowanie dla Czesławy Szaraniec wręczają prezes Jarosław Trościanko i Henryk Gardiasz

pań: seniorki Janiny Kiopułowskiej-Zaleskiej i jej córki profesor polonistyki Lidii Zaleskiej.

Jak dowiedzieliśmy się, wyjątkowo okrutny był zesłańczy los pani Janiny, którą Sowieci pozbawili rodziców w trzecim roku życia. Tułając się po sierocińcach, w wieku siedmiu lat, z grupą polskich sierot wraca w 1945 r. do Polski, ze zruszczonym nazwiskiem i niepewnymi imionami rodziców. Polska sierota jest ambitna i zdolna, kończy szkołę pielęgniarstwa, pracuje i zakłada rodzinę, wychowując dwoje dzieci. Jej pragnieniem jednakże jest wyparcie z pamięci ciężkiego bagażu traumatycznych przeżyć i upokorzeń zesłańczych.

Jednakże dzieci pani Janiny chciały poznać niezapisaną kartę rodzinnej tożsamości. Dzięki determinacji i poświęceniu jej córki Lidii udaje się odtworzyć wyrwane z życiorysu siedem lat poniewierki, odnaleźć szczątki dokumentów, które wystarczyły do ustalenia przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych okresu zsyłki i uzyskanie po 26 latach (od wejścia w życie ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r.) uprawnień kombatanckich. W geście solidarności i poczuciu identyfikacji z losem matki, pani Lidia podejmuje decyzję wstąpienia do Związku Sybiraków.

Jaki cenny to „nabytek” i jaka podniosła chwila, kiedy jednocześnie szeregi Związku zasilają sybiraczka Janina i jej córka Lidia. Paniom wręczono legitymacje i kwiaty, były łzy wzruszenia.

Pod przewodnictwem o. Piotra zebrani odmówili modlitwę za sybiraków zmarłych na zesłaniu i po powrocie do kraju, za zdrowie i pomyślność

Przyjęcie do Związku Janiny Kiopułowskiej-Zaleskiej i Lidii Zaleskiej

obecnych i wszystkich, którzy nie mogli być z nami. Celebrans pobłogosławił opłatki słowami: „Niech biały opłatek, którym połamiemy się wspólnie, będzie znakiem Bożej obecności w życiu każdego z nas, a jednocześnie znakiem miłości i życzliwości wobec tych, z którymi obcujemy”. Po tych słowach wszyscy wszystkim z opłatkiem i sercem na dłoni pospieszyli z serdecznymi życzeniami zdrowia i wspólnego spotkania za rok.

A kiedy pokrzepiliśmy się smacznym obiadem i lampką szampana wznieśliśmy kolejny toast, na dźwięk upojnych rytmów ruszyliśmy do tańca, zapominając o jakichkolwiek ograniczeniach fizycznych. Bo nie ma jak dobra zabawa w doborowym towarzystwie.

I ja też tam byłem...

Henryk Gardiasz

SPOTKANIE OPŁATKOWE KOŁA ZS W SULECHOWIE

W dniu 9 stycznia 2018 r. odbyło się spotkanie zorganizowane przez Koło nr 2 w Sulechowie przy Oddziale Związku Sybiraków w Zielonej Górze. Spotkanie składało się z trzech części.

Od lewej: prezes Zarządu Koła Ryszard Greszczyk, sekretarz Kazimierz Jurkowski, członek Zarządu Janina Kuczyńska, wiceprezes Dana Lechka, członek Komisji Rewizyjnej Maria Jankowska, wiceprezes Józef Misiewicz

Rozpoczęło się mszą świętą w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, którą odprawił i wygłosił homilię ks. Ryszard Klimek.

Następnie odbyło się uroczyste spotkanie opłatkowe w kawiarni Delicjusz. Uroczystość otworzył prezes Zarządu Koła Ryszard Greszczyk. Powitał zaproszonych gości: burmistrza Sulechowa Ignacego Odważnego z małżonką, proboszcza parafii pw. św. Stanisława Kostki ks. Józefa Tomiaka, prezesa Zarządu Oddziału ZS w Zielonej Górze Waclawa Mandryka, wiceprezesa Zarządu Oddziału Mariana Szymczaka, dowódcę pułku płk. Jacka Kilińskiego, byłego przewodniczącego Rady Miejskiej Stanisława Kaczmara, prezesa Zarządu Koła ZS w Lubsku Wojciecha Szablewskiego wraz z panią Ireną, prezesa Koła ZS w Rzepinie (Oddział ZS w Gorzowie Wielkopolskim) Antoniego Ratowta, przedstawicielkę Koła ZS nr 8 w Zielonej Górze Zdzisławę Kędzierską, osoby towarzyszące i wszystkich sybiraków przybyłych na uroczystość. Złożył życzenia i poprosił o uczczenie chwilą ciszy pamięci tych, którzy odeszli na wieczną wartę na bezkresnych przestrzeniach syberyjskich, i ubytych z naszego Koła w roku ubiegłym i na początku obecnego.

Odegrano hymn Związku Sybiraków, a ks. Józef Tomiak, który jest z nami już od wielu lat, odmówił modlitwę i odczytał fragment Ewangelii. Następnie zabrał głos burmistrz Ignacy Odważny. Po tym wystąpieniu nastąpiło wspólne dzielenie się opłatkiem i składanie życzeń.

Od lewej: wiceprezes Dana Lechka, prezes Ryszard Greszczyk, wiceprezes Józef Miśiewicz i stulatek Józef Kasperowicz

Zapanowała miła i rodzinna atmosfera, śpiewano kolędy, wspomniano trudne lata zesłania i powroty, które trwały bardzo długo. Uroczysty nastrój tworzyły też pięknie udekorowane przez obsługę kawiarni i sybiraczki świąteczne stoły.

Następnie został odczytany protokół z działalności Koła za rok miniony i czteroletnią kadencję. Na zakończenie drugiej oficjalnej części prezes serdecznie podziękował zaproszonym gościom za przybycie na uroczystość, życzył dobrego zdrowia i wszelkiej pomyślności na 2018 r. oraz spotkania w przyszłym roku.

Trzecia część spotkania to robocze posiedzenie sprawozdawczo-wyborcze z rozliczeniem się Zarządu Koła za okres 2014–2018. Prezes Ryszard Greszczyk wprowadził zebranych członków działających w tej kadencji Zarządu, podziękował Zarządowi za ciężką służbę na rzecz działalności Koła i służeńie jego członkom pomocą w życiu codziennym. zaproponował na prowadzącego zebranie Józefa Misiewicza. Przewodniczący zebrania przystąpił do prowadzenia zebrania sprawozdawczo-wyborczego według opracowanego planu. Odczytano sprawozdanie finansowe za 2017 r. oraz za całą kadencję. Powołano według Statutu wszystkie komisje niezbędne do przeprowadzenia zebrania. Dana Lechka odczytała protokół Komisji Rewizyjnej, w którym Komisja udzieliła ustępującemu Zarządowi absolutorium.

Dana Lechka i Ryszard Greszczyk wręczyli wiązanekę kwiatów Józefowi Kasperowiczowi, który w 2018 r. obchodził będzie stulecie urodzin. Odśpiewano mu również 200 lat. Przewodniczący zebrania krótko opowiedział o latach walki tego żołnierza Armii Krajowej oraz przeżyciu łagru, na który został skazany 10-letnim wyrokiem za walkę o wolną Polskę. Przedstawił również informację o Janinie Jakimiak, także żołnierzu Armii Krajowej, która za działalność na rzecz niepodległego państwa polskiego otrzymała wyrok 10 lat.

Głos zabrali prezes Zarządu Oddziału ZS w Zielonej Górze Waław Mandryk i wiceprezes Zarządu Oddziału Marian Szymczak. Ich wystąpienia zebrani nagrodzili dużymi brawami.

Po zakończeniu prac wszystkich komisji przyjęto kierunek działania Koła. Objął on obchody stulecia odzyskania niepodległości przez państwo polskie, 90-lecia założenia Związku Sybiraków oraz 30-lecia reaktywowania Związku. Przyjęto uchwały przegłosowane przez członków zwyczajnych. Wybrany został nowy Zarząd Koła w składzie 15-osobowym.

Na zakończenie prezes nowego Zarządu Koła podziękował i serdecznie prosił o dalszą pracę społeczną dla Związku Sybiraków.

Zarząd Koła ZS w Sulechowie

SPOTKANIE ŚWIĄTECZNO-NOWOROCZNE CZŁONKÓW KOŁA ZS POZNAŃ-WINOGRADY

Tradycyjnie na początku stycznia odbywa się spotkanie członków Koła Związku Sybiraków nr 8 Poznań-Winogrady. W tym roku miało ono miejsce 11 stycznia.

Jak zawsze o godz. 12.00 została odprawiona uroczysta msza święta w intencji żyjących oraz zmarłych już sybiraków z naszego Koła, a także tych, którzy pozostali na zesłaniu i nigdy nie powrócili do Polski.

Po mszy, w salce parafialnej rozpoczęło się spotkanie opłatkowe. Jego charakter był szczególnie uroczysty z kilku powodów. Prezes Zarządu Koła Janina Janowicz została uhonorowana Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Związku Sybiraków. Odznaczenie wręczył wiceprezes Zarządu Oddziału Związku Sybiraków w Poznaniu Marek Macutkiewicz. Jest ono wyrazem uznania dla Janiny Janowicz oraz podziękowaniem za jej zaangażowanie i wieloletnią działalność dla Koła Związku Sybiraków Poznań-Winogrady.

Wyróżnienia i podziękowania za działalność na rzecz Koła z rąk prezesa Zarządu Oddziału Józefa Bancewicza odebrały m.in. sybiraczki: Danuta Marszał, Halina Walkowiak i Marzenna Kundegórska. Podziękowania otrzymały także osoby, które współpracują z nami oraz pomagają przy organizowaniu sybirackich spotkań i uroczystości.

Spotkanie świąteczno-noworoczne członków Koła ZS Poznań-Winogrady

Dla prezes Janiny Janowicz było to szczególne spotkanie z jeszcze jednego powodu. Tradycją spotkań opłatkowych jest przygotowanie i prezentowanie przez młodzież z klasy teatralnej XX Liceum Ogólnokształcącego w Poznaniu programu artystycznego. W tym roku w programie zostały wykorzystane fragmenty wspomnień pani Janiny, zawarte w wydanej niedawno książce „Spódniczka ze starej podszewki”. Jest to zbiór wspomnień spisanych przez wnuczkę Janiny Janowicz – Urszulę Ziober. Jak pięknie pisze autorka: „Napisałam tę książkę dla mojej Babcie, bo całym swoim życiem zasłużyła na to, żeby opowiedzieć jej historię”.

Podczas prezentowania przez młodzież wspomnień, przeżyć i wojennych doświadczeń, widzianych oczyma małej dziewczynki, od pierwszych dni wywózki z Poznania w 1940 r., poprzez trudy pobytu na Syberii oraz długi czas powrotu do ojczyzny, wzruszenie widoczne było na wielu twarzach. Historia „małej Janki” to przecież odzwierciedlenie losów wielu tysięcy Polaków.

Jesteśmy ogromnie wdzięczni młodzieży z XX Liceum Ogólnokształcącego za przepiękny program i możliwość przeżycia tak wzruszających chwil.

Świąteczno-noworoczne spotkanie sybiraków upłynęło w miłej i uroczystej atmosferze. Bardzo dziękujemy wszystkim uczestnikom, a także osobom, które pomagały nam w jego przygotowaniu. Do zobaczenia za rok!

Krystyna Żuk-Bąkowska

**Wręczenie odznaczenia
prezes Janinie Janowicz
przez wiceprezesa
Zarządu Oddziału Marka
Macutkiewicza**

ŚWIĘTO SZKOŁY PODSTAWOWEJ IM. SYBIRAKÓW W JERZMANKACH

Niesamowite emocje były udziałem osób uczestniczących w uroczystości Święta Szkoły w dniu 12 stycznia 2018 r. Stało się to za sprawą niezwykle wzruszającego i do głębi poruszającego spektaklu, którego twórcą jest polonista Sylwester Kotrys. Tego sukcesu nie byłoby bez bardzo utalentowanych młodych aktorów z klasy 5a – Marcina Brodniaka i Szymona Taboły, klasy 2a gimnazjum – Oliwii Zomkowskiej i Wojciecha Florka oraz klasy 2b gimnazjum – Błażeja Maguliszyna, Kewina Ginowicza i Krzysztofa Wróbla, którzy wykazali się wybitnymi zdolnościami scenicznymi, czym poruszyli całą widownię, doprowadzając do łez nie tylko zaproszonych gości, ale i samych uczniów. Duże znaczenie miała także świetna scenografia, która przeniosła widzów do innej epoki i innego świata – na „nie ludzką ziemię”, jak określają Sybir sami zesłańcy.

Opowieść o dwóch braciach rozdzielonych przez wojenną zawieruchę i zesłanie pokazała, co dla sybiraków było najważniejsze: wiara, modlitwa, rodzina, nadzieja i niepojęta dla nas wola przetrwania połączona z patriotyzmem i tęsknotą za ojczyzną. Warto zadać sobie pytanie, czy dzisiaj te wartości są dla nas tak samo cenne, jak były kilkadziesiąt lat temu dla naszych przodków?

Aktorzy z klasy 5a Marcin Brodniak i Szymon Taboła grający braci rozdzielonych przez zesłanie

Prezes Zarządu Koła Związku Sybiraków w Zgorzelcu Mieczysław Starykow i wiceprezes Irena Szostak

Nie można nie wspomnieć o drugiej części uroczystości, czyli turnieju wiedzy o sybirakach i Syberii, którego główną nagrodą jest Puchar Przechodni Dyrektora Szkoły. W tym roku rywalizacja była bardziej zażarta niż w poprzednich latach, a to za sprawą większej liczby klas biorących udział we współzawodnictwie. Trzeba przyznać, że młodsi uczniowie

Zwycięzcy Turnieju o Sybirakach i Syberii o Puchar Dyrektora – klasa 2a wraz z wychowawcą Iwoną Ferens i paniami z jury – Anną Kotlarek (pierwsza z prawej), Jowitą Biesiadecką (przewodniczącą Samorządu Uczniowskiego) i pedagog Wiolettą Dziekońską

nie ustępowali w niczym swoim starszym kolegom. W poszczególnych konkurencjach często decydowało szczęście w losowaniu albo szybszy refleks. Ostatecznie jednak wygrała klasa 2a gimnazjum, która wraz z dumną wychowawczynią – Iwoną Ferens – na najbliższy rok staje się właścicielem Pucharu.

Jeszcze raz dziękujemy wszystkim, którzy włączyli się w organizację naszego święta. Dziękujemy przybyłym gościom za życzenia kierowane pod adresem szkoły, jej uczniów i pracowników. Gratulujemy aktorom spektaklu, zwycięzcom turnieju oraz pozostałym uczestnikom.

Katarzyna Brauza

SPOTKANIE OPLATKOWE W PRZEMYŚLU

W dniu 14 stycznia 2018 r. przemyscy sybiracy zasiedli przy wigilijnym stole. Po wielu latach od czerwca 2017 r. wszyscy sybiracy z Przemyśla i powiatu przemyskiego stanowią jedną sybiracką rodzinę.

Spotkanie oplatkowe rozpoczęło się mszą świętą odprawioną w kościele pw. św. Józefa w Przemyślu.

Dary ofiarne niosą (od lewej): Teresa Staś, Stanisław Hańczuk, Maria Wielgosz

Od lewej: prezes Zarządu Oddziału Joanna Preiss, Krystyna Zwierkowska, kapelan Oddziału ks. Jan Mazurek, Barbara Łapka – zastępca naczelnika Wydziału Kultury i Promocji Urzędu Miasta, Robert Gawlik – pełnomocnik prezydenta miasta ds. organizacji pozarządowych

Dzieci z Przedszkola Miejskiego nr 3 w Przemyślu uświetniły spotkanie opłatkowe jasełkami połączonymi ze śpiewem kolęd. Przemyska poetka Teresa Paryna, aktor Teatru Fredreum Tadeusz Szczerbaty i sybiraczka Maria Wielgosz wierszami o Bożym Narodzeniu stworzyli wigilijny nastrój.

Sybiracy i zaproszeni goście przy wigilijnym stole. Od lewej: zastępca wójta gminy Orły Witold Szytman, naczelnik Wydziału Kultury i Promocji Urzędu Miasta Janusz Łukasiewicz, wicestarosta przemyski Marek Kudła, zastępca prezydenta miasta Przemyśla Janusz Hamryszczak

Na spotkanie opłatkowe przybyło ponad 100 osób. Swoją obecnością zaszczytili nas: kapelan przemyskiego Oddziału Związku Sybiraków ks. prałat Jan Mazurek, poseł na Sejm RP Andrzej Matusiewicz, zastępca prezydenta miasta Przemyśla Janusz Hamryszczak, przewodnicząca Rady Miasta Przemyśla Lucyna Podhalicz, wicestarosta przemyski Marek Kudła, wójt gminy Przemyśl Andrzej Huk, naczelnik Wydziału Kultury i Promocji Urzędu Miasta Janusz Łukasiewicz, zastępca naczelnika Wydziału Kultury i Promocji Urzędu Miasta Barbara Łapka, zastępca wójta gminy Orły Witold Szpytman, pełnomocnik prezydenta miasta ds. organizacji pozarządowych Robert Gawlik, dr Andrzej Zapałowski.

Spotkanie opłatkowe upiększył występ wnuczki sybiraczki – Katarzyny Boczar, która zagrała kolędy.

Marian Boczar

SPOTKANIE OPLATKOWE SYBIRAKÓW TERENOWEGO KOŁA W LUBACZOWIE

Tradycyjnie od pamiętnego 1989 r. sybiracy, jako jedna wielka rodzina, zasiadają przy wspólnym wigilijnym stole. Spotkania opłatkowe są dla nich dniem radości, chociaż każdy z nich z bólem serca wraca myślami do tamtych bolesnych lat, do świąt z czasów pobytu na Syberii.

Powitanie gości przez prezesa Mieczysława Szymoniaka

Bożonarodzeniowe rodzinne spotkanie odbyło się 18 stycznia 2018 r. w Miejskim Domu Kultury w Lubaczowie. Na spotkanie zaproszeni zostali wszyscy członkowie Koła, jednak ze względu na wiek i kłopoty zdrowotne przybyło tylko 14 osób.

Prezes Zarządu Koła Mieczysław Szymoniak powitał sybiraków, przedstawicieli Oddziału Związku Sybiraków w Jarosławiu – Irenę Halwę i Henryka Jareme oraz zaproszonych gości: Krzysztofa Szypta – burmistrza miasta Lubaczowa, Wiesława Huka – wicestarostę, ks. Mariana Maciołka z parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Lubaczowie, Katarzynę Pelc-Antonik – dyrektor Miejskiej Biblioteki w Lubaczowie.

Hymnem Sybiraków, którego ze wzruszeniem wysłuchali zebrani, włączając się w śpiew, a następnie minutą ciszy uczczono pamięć sybiraków zmarłych na zesłaniu oraz tych, którzy odeszli na wieczną wartę po powrocie do ojczyzny.

W dalszej części spotkania ośmioosobowa grupka uczniów klasy VIId Szkoły Podstawowej nr 1 im. gen. Stanisława Dąbka w Lubaczowie, pod kierunkiem Haliny Zaniewicz i przy współpracy Beaty Bundyry, przedstawiła jasełka sybirackie pt. „Hej, ludzie mili, dzisiaj o tej chwili Chrystus się narodził! Trwoga niechaj minie, gdy nowina taka słyńie!”. Prezes Mieczysław Szymoniak na ręce nauczycielek złożył podziękowanie dla dyrekcji szkoły

Występ ośmioosobowej grupki uczniów klasy VIId Szkoły Podstawowej nr 1 im. gen. Stanisława Dąbka w Lubaczowie w jasełkach sybirackich

za wzruszający występ, a uczestnicy spotkania nagrodzili go gromkimi bra-
wami.

Następnie do zebranych ze słowami Ewangelii zwrócił się ks. Marian Ma-
ciołek. Odmówił modlitwę i pobłogosławił opłatki. Po modlitwie sybiracy
i zaproszeni goście łamali się opłatkiem i składali sobie wzajemne życzenia.

Przy smacznym obiedzie, kawie, herbacie i cieście, które rokrocznie ofia-
rowuje prezes Spółdzielni „Sch” w Lubaczowie Zdzisław Cioch, była oka-
zja do wspomnień i śpiewania kolęd.

Po oficjalnej części spotkania przyszedł czas na zebranie sprawozdawczo-
-wyborcze. Tę część poprowadził prezes Zarządu Koła Mieczysław Szy-
moniak. Odczytał sprawozdanie za 2017 r., które przyjęto bez zastrzeżeń.
Następnie przystąpiono do udzielenia absolutorium Zarządowi na nastę-
pne cztery lata. Przez aklamację przyjęto Zarząd Koła w dotychczasowym
składzie: prezes – Mieczysław Szymoniak, wiceprezes – Lidia Argasińska,
skarbnik – Teresa Mielnik, sekretarz – Henryk Tabin, członek – Bronisława
Mazepa. Zaproponowano powołanie do Zarządu dwóch córek sybiraków, za-
angażowanych w prace na rzecz Koła: Barbary Janczury i Aleksandry Bek.

W jawnym głosowaniu wybrano troje delegatów na Walne Zgromadzenie
Oddziału Związku Sybiraków w Jarosławiu: prezesa Zarządu Koła Mieczy-
sława Szymoniaka, skarbnika Teresę Mielnik, członka Barbarę Janczurę.

Lubaczowscy sybiracy i goście. Od lewej: Eugeniusz Kukielka, Bronisław Stopyra,
Stanisława Partyka, Janina Wołoszyn, Henryk Jarema, Teresa Mielnik, Irena Halwa

Po wykonaniu wszystkich czynności zgodnych ze statutem, zebranie zakończyła Irena Halwa, sekretarz Zarządu Oddziału Związku Sybiraków w Jarosławiu. Poinformowała o corocznej Pielgrzymce Sybiraków do Częstochowy.

Ciepła atmosfera spotkania opłatkowego sprawiła, iż na długi czas zarówno sybiracy, jak i zaproszeni goście zapamiętają ten piękny dzień.

Telewizja Lubaczów przedstawiła krótką relację z tego spotkania.

Barbara Janczura

KOŁO RODZIN SYBIRAKÓW W GOLUBIU-DOBRZYNIU

W siedzibie Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Golubiu-Dobrzyniu w dniu 30 listopada 2017 r. odbyło się założycielskie spotkanie Koła Rodzin Sybiraków. Podczas obrad dokonano wyboru Zarządu Koła: prezesem została Ewa Kaźmierkiewicz, sekretarzem Marian Pniewski, skarbnikiem Alicja Szymańska. W trakcie zebrania ustalono plan pracy Koła na pierwszą kadencję w latach 2018–2022.

Zdjęcie z odznaczonymi. Od lewej: skarbnik Zarządu Oddziału Anna Jóźwik, Henryk Holz, prezes Zarządu Oddziału Jan Myrcha, prezes Zarządu Koła Ewa Kaźmierkiewicz

Wspólna fotografia uczestników spotkania

W dniu 19 stycznia 2018 r. odbyło się spotkanie Koła Rodzin Sybiraków z prezesem Zarządu Oddziału i członkiem Prezydium Zarządu Głównego Związku Sybiraków Janem Myrchą oraz członkami Zarządu Oddziału w Toruniu. Nastąpiło oficjalne otwarcie pierwszego spotkania Rodzin Sybiraków działających w ramach stowarzyszenia. Poinformowano władze Związku o rozpoczęciu działalności Koła, które obecnie liczy 16 członków, w tym ośmiu zwyczajnych i ośmiu wspierających. Przedstawiono plan pracy Koła na pierwszą kadencję, w którym m.in. zaplanowano uroczyste obchody Dnia Sybiraka w dniu 17 września 2018 r., spotkania w szkołach ponadgimnazjalnych z osobami wywiezionymi do ZSRR w 1945 r. Będzie to możliwe dzięki współpracy z Oddziałem Związku Sybiraków w Toruniu. Podjęte zostaną starania mające na celu wydanie książki o deportacji mieszkańców Golubia-Dobrzynia i okolic do obozów pracy w ZSRR. W planie pracy ujęto też przygotowanie pisma i skierowanie go do władz miasta i powiatu o nadanie ulicy, szkole imienia Sybiraków.

W trakcie spotkania prezes Zarządu Oddziału Jan Myrcha za dotychczasową pracę na rzecz pamięci o sybirakach w imieniu prezesa Zarządu Głównego wręczył Odznakę Honorową Sybiraka Ewie Kaźmierkiewicz oraz Henrykowi Holzowi.

Ewa Kaźmierkiewicz

W GRONIE PRZYJACIÓŁ

Tradycyjny opłatek oławskiego Koła Terenowego Związku Sybiraków miał miejsce 21 stycznia 2018 r. Wzięli w nim udział ci, którzy przeżyli zesłanie na Syberię, oraz zaproszeni goście. Zaproszenie na spotkanie przyjęli m.in.: burmistrz Oławy Tomasz Frischmann z żoną, wójt gminy Domaniów Wojciech Głogulski z żoną, ks. Stanisław Bijak, płk Eugeniusz Praczuk – wiceprezes Ogólnopolskiego Klubu Kombatantów I Drezdeńskiego Korpusu Pancernego WP, dyrektor Gminnego Centrum Kultury i Kultury Fizycznej w Domaniowie Magdalena Wiźgała z mężem, dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej Fundacji „Świat Dzieci i Dorosłych” w Goszczynie Józefa Wiśniowska z mężem, przedstawiciel Stowarzyszenia Miłośników Kresów Wschodnich Mirosław Krupski, radny Oławy Paweł Gwiazdowicz oraz przedstawiciele oławskich szkół – Piotr Kołodziej z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 oraz dyrektor Barbara Turczynowska i Wiesław Żołyński z młodzieżą Szkoły Podstawowej nr 6, którzy przygotowali niezwykle oryginalnie zaaranżowany koncert kolęd. Z powodów osobistych w spotkaniu nie uczestniczył zawsze życzliwy sybirakom starosta Zdzisław Brezeń.

Spotkanie rozpoczęła uroczysta msza święta w kościele NMP Matki Poieszenia. Przewodniczący Eucharystii ks. Tomasz Czabator podkreślił w ho-

Spotkanie opłatkowe oławskich sybiraków. Przemawia burmistrz Oławy Tomasz Frischmann

Koncert kolęd przygotowała młodzież Szkoły Podstawowej nr 6

mili, że sybiracy przyszedli najpierw do kościoła po błogosławieństwo, aby później świętować w gronie przyjaciół. Podkreślił również, że ci niezwykli ludzie to żywi świadkowie historii, dzięki którym nasz dumny naród, który szanuje i buduje wolność, miał szansę przetrwać. To m.in. ich patriotyzm przyczynił się do odzyskania przez Polskę niepodległości.

Spotkanie opłatkowe rozpoczął prezes Zarządu Koła ZS Aleksander Maciejewicz. Powitał przyjaciół sybiraków oraz podziękował im za pamięć i wszystkie przysłane życzenia świąteczne. Zakończył poetycko, cytując wiersz ks. Jana Twardowskiego. Jeśli ktoś miał wątpliwości, czy takie spotkania mają sens, słowa wiersza uświadomiły mu, że mają, bo są po to, aby podawać sobie ręce, i dlatego, żeby się uśmiechać do siebie...

Jerzy Szewczyk, „Głos Apostołów” nr 4/2018 (342) z 28 stycznia 2018 r., zdjęcia Wioletta Maciejewicz-Guź

WALNE ZGROMADZENIE ODDZIAŁU ZS W PRZEMYŚLU

W dniu 27 stycznia 2018 r. odbyło się Walne Zgromadzenie Członków Oddziału Związku Sybiraków w Przemyślu. Podczas zgromadzenia zostały przedstawione sprawozdania z czteroletniej kadencji ustępującego Zarządu Oddziału. Wręczono dyplomy uznania za wieloletnią pracę na rzecz Związ-

Od lewej: Stanisław Cichocki, Stanisława Żak, Lidia Kielczyńska, Joanna Preiss, Krystyna Zwierkowska, Stanisław Lula i Antoni Blecharczyk

Wręczenie dyplomów uznania. Od lewej: Stanisław Lula, Antoni Blecharczyk, Ludwika Turowska, Joanna Preiss, Krystyna Zwierkowska

ku Sybiraków Antoniemu Blecharczykowi, Stanisławowi Luli, Ludwice Turowskiej i Edwardowi Kroczkowi.

Zgromadzeni wybrali nowy Zarząd Oddziału, w skład którego weszli członkowie byłego Oddziału Związku Sybiraków III RP w Przemyślu, a obecnie członkowie Oddziału Związku Sybiraków w Przemyślu.

Na nową kadencję prezesem Zarządu Oddziału została Stanisława Żak, a wiceprezesami zostali Joanna Preiss i Andrzej Stawarz. Sekretarzem wybrano Mariana Boczara, a skarbnikiem Stanisława Cichockiego.

Marian Boczar

IV SPOTKANIE POKOLEŃ W OLESZYCACH

Pod hasłem „Pamięć serca nazywa się wdzięcznością” upłynęło IV Spotkanie Pokoleń, które odbyło się w niedzielę 28 stycznia 2018 r. w Oleszycach.

Coroczne wydarzenie jest inicjatywą Zarządu Stowarzyszenia „Czas na pomoc” w Oleszycach, któremu przewodniczą Zbigniew Dorota i Maria Lechowicz. To okazja do spotkania się i uczczenia pamięci ofiar wywozu na Sybir i do Besarabii mieszkańców z terenu powiatu lubaczowskiego przez osoby, które przeżyły zesłanie i są żywą kartą historii.

O godz. 15.00 w kościele Narodzenia Najświętszej Maryi Panny zgromadzili się sybiracy, besarabijczycy, zaproszeni goście, mieszkańcy Oleszyc i okolic, którzy od Eucharystii rozpoczęli swoje spotkanie. Modlitwie przewodniczył ks. Józef Dudek, który w kazaniu wspominał o dzielnej postawie wobec różnych okupacji, jakich doświadczył nasz kraj. Odniósł się również do trudów życia osób zesłanych w czasie II wojny światowej.

Po mszy świętej zgromadzeni udali się do Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury na dalszą część uroczystości.

Od przywitania osób, które przeżyły wywózki na Syberię i do Besarabii, przedstawiciele władz samorządowych oraz mieszkańców Oleszyc i okolic Maria Lechowicz, zastępca prezesa Stowarzyszenia „Czas na pomoc”, roz-

Podczas IV Spotkania Pokoleń w Oleszycach wręczono pamiątkowe statuetki w kształcie wagonu

poczęła spotkanie. Przypomniała o trudnej podróży w przeszłość po rozległych bliznach, pokrywających liczne pokoleniowe rany, zadane w tamtych już odległych latach.

Minutą ciszy oddano hołd tym, którzy na zawsze pozostali na „nie ludzkiej ziemi”, i tym, którzy odeszli na wieczną wartę już w wolnej i tak bardzo umiłowanej ojczyźnie.

Kolejnym punktem programu było wręczenie pamiątkowych statuetek w kształcie wagonu symbolizującego Polską Golgotę Wschodu. Otrzymali je nie tylko sybiracy i besarabijczycy Koła w Oleszycach, ale również zaproszeni sybiracy: prezes Zarządu Koła w Dachnowie Jan Brzyski, skarbnik Zarządu Koła w Lubaczowie Teresa Mielnik, członek Zarządu Koła w Lubaczowie Stanisława Partyka oraz córka i wnuczka sybiraków Barbara Janczura – członek Zarządu Koła w Lubaczowie.

Następnie odbył się piękny i wzruszający występ uczniów Szkoły Podstawowej w Zalesiu, opracowany przez Barbarę Wołoszyn.

Kolejny występ przykuł sporą uwagę publiczności, która ożywiła się za sprawą zespołu Bies Band z Przemyśla, w którego skład wchodziły utalentowane wokalne i niezwykle uroczne artystki, które zaprezentowały szeroki przekrój utworów od rozrywkowych, poprzez pieśni patriotyczne, do kolęd.

Zwieńczeniem spotkania był opłatek połączony z poczęstunkiem przygotowanym przez Zespół Szkół w Oleszycach.

Telewizja Lubaczów przedstawiła relację z tego spotkania.

Barbara Janczura

Występ uczniów Szkoły Podstawowej w Zalesiu

WSPOMNIENIE

10. ROCZNICA ŚMIERCI RYSZARDA REIFFA

Przedstawiciele Związku Sybiraków (od lewej): były sekretarz generalny Zarządu Głównego Olgierd Poważynski, wiceprezes Zarządu Oddziału Warszawskiego Maria Stankiewicz, prezes Zarządu Oddziału i wiceprezes Zarządu Głównego Mieczysław Pogodziński, wiceprezes Zarządu Oddziału Czesław Czarkowski z asystą wojskową przy grobie wieloletniego prezesa Związku Ryszarda Reiffa

9 grudnia 2017 r. minęło 10 lat od śmierci Ryszarda Reiffa.

Urodził się 4 lipca 1923 r. w rodzinie inteligenckiej. Podczas II wojny światowej działał w ruchu oporu. Był członkiem Konfederacji Narodu, dowódcą jednego z pierwszych oddziałów partyzanckich – Uderzeniowych Batalionów Kadrowych. Po scaleniu z AK dowodził kompanią w 3. batalionie 77 Pułku Piechoty AK na ziemi nowogródzkiej. W latach 1944–1946 był więziony na terenie ZSRR.

Od 1946 r. dziennikarz w tygodniku „Dziś i Jutro”, w latach 1950–1953 redaktor naczelny „Słowa Powszechnego”. W latach 1976–1979 wiceprzewodniczący Zarządu Głównego Stowarzyszenia PAX, po śmierci Bolesława Piaseckiego – w 1979 r. został przewodniczącym Zarządu Głównego PAX (funkcję tę sprawował do 1982 r.). Pod jego kierownictwem zasadniczo zmieniła się linia polityczna tego stowarzyszenia: poparło ono tworzącą się „So-

lidarność”, a „Słowo Powszechnie” (organ prasowy PAX-u) stało się jednym z najbardziej wiarygodnych dzienników opisujących wydarzenia w Polsce.

W latach 1965–1969 i 1980–1985 poseł na Sejm IV i VIII kadencji, w okresie 1980–1982 przewodniczący Koła Poselskiego PAX.

W latach 1981–1982 Ryszard Reiff był członkiem Rady Państwa. 13 grudnia 1981 r. jako jedyny z 14 członków Rady Państwa sprzeciwił się zatwierdzeniu uchwały o wprowadzeniu stanu wojennego i dekretu o stanie wojennym, za co został odwołany ze stanowiska.

W latach 1989–1991 senator z ramienia Komitetu Obywatelskiego, przewodniczący senackiej Komisji Spraw Emigracji i Polaków za Granicą.

Po reaktywacji Związku Sybiraków, w 1989 r. został pierwszym jego powojennym prezesem. Funkcję tę sprawował przez cztery kadencje (do 2006 r.), ciesząc się w tym czasie dużym zaufaniem i poparciem. Ideę Związku Sybiraków ujął w następującym stwierdzeniu: „Pamięć zmarłym – żywym pojednanie”. Przesłanie to, mimo upływu wielu lat, nic nie traci na znaczeniu.

To on był inicjatorem powstania Grobu Nieznanego Sybiraka w Białymstoku. To jedyny na świecie pomnik, gdzie przywiezione z Sybiru prochy zesłańca i powstańca utrwalają pamięć zmarłych na „niehumanitarnej ziemi” Polaków. Był również inicjatorem budowy pomnika Zesłańcom Sybiru we Wrocławiu, uważając, że pogłębi to związki Wrocławia ze Lwowem.

W czasie 17 lat jego przewodniczenia Związkowi powstało około 400 znaków pamięci wzniesionych przez koła terenowe. Fundamentalnym dziełem utrwalającym tragiczną prawdę o wywózkach Polaków z Kresów jest „Księga Sybiraków”, która powstała z inicjatywy prezesa Reiffa i której poświęcił wiele osobistej pracy.

Związek Sybiraków jest wspólnotą ideowo-obywatelską i wspiera wszystkie dążenia patriotyczne, umacniające niepodległość w oparciu o bliskie związki z Zachodem. Ten kierunek zawdzięczamy prezesowi, który zjednoczył całą społeczność sybiracką w duchu tych szczytnych zasad.

Ryszard Reiff zmarł po długiej chorobie 9 grudnia 2007 r. w Warszawie, pochowany został na cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim przy ul. Młynarskiej.

W dniu 9 grudnia 2017 r., w 10. rocznicę jego śmierci Oddział Warszawski we współpracy z Zarządem Głównym Związku Sybiraków zorganizował uroczyste, z asystą wojskową, złożenie kwiatów na jego grobie.

Cześć Jego pamięci!

Leon Zujko, oprac. z wykorzystaniem Wikipedii

ODESZLI OD NAS

Z żalem zawiadamiamy, że w dniu 3 lutego 2018 r. zmarł

śp. Wincenty Dowojna

Wywieziony z Białegostoku jako kilkumiesięczne dziecko wraz z rodziną 13 kwietnia 1940 r. do obwodu pawłodarskiego w Kazachstanie, do Polski powrócił w 1946 r. Jego ojciec zginął w Katyniu. Współzałożyciel i wieloletni prezes Klubu Pawłodarczyka, a także pomysłodawca i współzałożyciel Stowarzyszenia Współpracy ze Wschodem MEMORAMUS w Poznaniu, współorganizator Marszy Pamięci dla młodzieży polskiej i rosyjskiej Stacja Gniezdowo–Las Katyński. Niestrudzony orędownik prawdy historycznej, oddany krzewieniu idei sybirackiej. Cześć Jego pamięci!

Zarząd Główny Związku Sybiraków

SPIS TREŚCI

Sprawy organizacyjne.....	3
Pismo Ministerstwa Edukacji Narodowej z 12 grudnia 2017 r.	3
Uroczystości i spotkania.....	5
Uroczystości Dnia Sybiraka w Legnicy – W. Puchała	5
Obchody stulecia Związku Inwalidów Wojennych RP – A. Szemioth	7
Piąta rocznica nadania Szkole Podstawowej w Nawsiu imienia Sybiraków – H. Traciak.....	10
Tablica wdzięczności księstwu Kolhapur w Indiach – B. Żyłkowska.....	15
Centrum Zdrowia im. Polskich Sybiraków na równiku – D. Sedlak.....	18
Dzień Patrona w Zespole Szkół Zawodowych im. Zesłańców Sybiru w Kaliszu – A. Dziedzic	21
Zgromadzenie Delegatów Oddziału ZS w Toruniu – I. Świtła.....	24
Wybory Zarządu Koła ZS w Gorzowie Wielkopolskim i spotkanie wigilijne – H. Zalewska	27
Spotkanie świąteczne sybiraków Podbeskidzia – P. Adamek-Pysz.....	30
Spotkanie opłatkowe Oddziału Warszawskiego – M. Pogodziński, B. Żyłkowska	31
Sybirackie spotkanie opłatkowe we Wrocławiu – R. Janosz.....	33
Spotkanie opłatkowe Koła ZS w Zgorzelcu – K. Brauza	35
„Wigilie polskie” – B. Żyłkowska.....	37
Sybiracki opłatek w Poznaniu – Z. Tomasik	38
Spotkanie opłatkowe sybiraków z Oddziału ZS w Łomży – N. Żyłko	41
Spotkanie opłatkowe w Nowym Sączu – R. Skowron	44
Uroczystości opłatkowo-noworoczne w jeleniogórskim Oddziale ZS – H. Gardiasz.....	46
Spotkanie opłatkowe Koła ZS w Sulechowie – Zarząd Koła ZS w Sulechowie.....	49
Spotkanie świąteczno-noworoczne członków Koła ZS Poznań-Winogrady – K. Żuk-Bąkowska.....	52
Święto Szkoły Podstawowej im. Sybiraków w Jerzmannkach – K. Brauza	54
Spotkanie opłatkowe w Przemyślu – M. Boczar	56
Spotkanie opłatkowe sybiraków Terenowego Koła w Lubaczowie – B. Janczura....	58

Koło Rodzin Sybiraków w Golubiu-Dobrzyniu – E. Kaźmierkiewicz.....	61
W gronie przyjaciół – J. Szewczyk „Głos Apostołów”	63
Walne Zgromadzenie Oddziału ZS w Przemyślu – M. Boczar	64
IV Spotkanie Pokoleń w Oleszycach – B. Janczura	66
Wspomnienie	68
10. rocznica śmierci Ryszarda Reiffa – L. Zujko	68
Odeszli od nas	70

